

**SOCIOEKONOMICKÁ CHARAKTERISTIKA SLOVENSKEJ ČASTI
KARPATSKÉHO EUROREGIÓNU**

Alena LACOVÁ-MADZIKOVÁ, Dagmar POPJAKOVÁ

Abstract

The following paper is presenting social-economic characteristics of the Eastern part of Slovakia, which has been involved at the beginning of the 90s in creation of cross-border co-operation initiative within the Carpathian Euroregion. Trans-frontier co-operation relations – and within it the euroregions – will have a determinant role in the future in the promotion of the integration of the Eastern Central Europe countries into the European Union.

Key words: *euroregion, transfrontier co-operation, social-economic characteristics, Slovak part of the Carpathian Euroregion.*

ÚVOD

Založenie interregionálneho združenia s názvom Karpatský euroregión (KE) bolo ratifikované ministrami zahraničných vecí (riadnych členov KE) začiatkom roku 1993. Jeho podstata spočíva v rozvíjaní hospodársko-spoločenskej spolupráce regionálnych združení susediacich štátov, ktorá sa opiera o konvenciu Rady Európy č. 106 tzv. Európsku rámcovú dohodu o cezhraničnej spolupráci, podpísanú 21.-23. mája 1980 v Madride. Medzi aktívnych iniciátorov vzniku Karpatského euroregiónu patrili (vzhľadom na neexistenciu regionálnych samospráv u nás) slovenské mestá a obce, predovšetkým okresov Bardejov, Humenné, Michalovce, Svidník, Trebišov a Vranov n.T. Avšak ani po piatich rokoch činnosti euroregiónu sformovaného v priestore na styku hraníc Poľska, Slovenska, Ukrajiny, Maďarska a Rumunska nie je slovenská strana jeho riadnym, ale len pridruženým členom.

Obsahom predloženého príspevku je socioekonomická charakteristika východnej časti Slovenska, práve ktorej sa počiatkom 90-tych rokov dotýkalo dianie spojené s etablovaním transhraničnej spolupráce Poľska, Slovenska, Ukrajiny, Maďarska a Rumunska v podobe Karpatského euroregiónu. Štúdia, ktorá vznikala koncom roku 1993 a ktorej cieľom bolo spracovanie komplexnej socioeconomic-

PaedDr. Alena LACOVÁ-MADZIKOVÁ, RNDr. Dagmar POPJAKOVÁ

*Katedra geografie a geokológie Fakulty humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity
ul. 17. nov. 1, 081 16 Prešov*

kej charakteristiky slovenskej časti Karpatského euroregiónu, nebola doposiaľ publikovaná v plnom rozsahu. To bol jeden z hlavných motívov, prečo sme sa rozhodli túto štúdiu uverejniť. Uvedomujeme si, že dynamika spoločenských a ekonomických zmien prebiehajúcich na Slovensku v tomto decéniu spôsobila, že materiály obsiahnuté v príspevku nemajú v súčasnosti aktuálnu hodnotu (predovšetkým použité štatistické dáta, súvislosti týkajúce sa novej legislatívy v oblasti územno-správneho členenia, ochrany prírody a pod.). Avšak aj napriek tomu tým, že zachytávajú stav k istému obdobiu bude ich možné využiť v budúcich potenciálnych štúdiách pri komparácii, prípadne zachytení vývojových tendencií v rámci územia slovenskej časti Karpatského euroregiónu.

I. VŠEOBECNÁ CHARAKTERISTIKA ÚZEMIA

I. 1. Základná geografická štruktúra

I. 1. 1. Poloha a rozloha územia

Územie slovenskej časti Karpatského euroregiónu sa nachádza vo východnej časti Slovenska. Tvoria ho okresy Bardejov, Humenné, Košice-mesto, Košice-vidiek, Michalovce, Prešov, Svidník, Trebišov a Vranov n.T. Na severe susedí s Poľskou republikou – hranica s Poľskom sa tiahne v dĺžke 190,4 km. Hranica s Ukrajinou vo východnej časti územia má dĺžku 98 km, južná hranica s Maďarskou republikou 162,6 km. Rozloha územia je 10 466 km², čo je 21,3 % územia Slovenskej republiky.

I. 1. 2. Prírodné podmienky územia

Sledované územie je tvorené dvoma výrazne geologicky a geomorfologicky odlišnými štruktúrami. Severnú časť vyplňa flyšové pohorie Vonkajších Východných Karpát, ktoré bolo vyvrásnené v paleogéne. Tvoria ho Busov, Ondavská vrchovina, Laborecká vrchovina, Beskydské predhorie a Bukovské vrchy. Južnú časť územia tvorí Východoslovenská nížina a Košická kotlina (súčasť Východopanónskej panvy resp. Vnútorných Západných Karpát), ktoré vznikli v neogéne ako depresie vyplnené morskými a jazernými sedimentmi. Spomínané štruktúry sú oddelené Slanskými a Vihorlatskými vrchmi. Tieto boli vytvorené intenzívnou vulkanickou činnosťou pozdĺž zlomových porúch.

Flyšové územie má charakter mierne teplej vrchoviny s rozsiahlymi bukovými lesmi, v podhorí s dubovo-hrabovým porastom. Najvyššie chrbáty predstavujú hornatiny so zmiešanými a ihličnatými lesmi. V celej severnej časti sú rozšírené hnedé pôdy.

Južná časť predstavuje teplú rovinatú až pahorkatinovú krajinu s nivnými a lužnými pôdami. Zaberá ju kultúrna step so zvyškami lužných lesov. Okraje oblasti tvoria vlhšie eróznookumulačné pahorkatiny s černozemami, hnedozemami a ilimerizovanými pôdami s dubovými porastami.

Rieky patria k typu nížinných a vrchovinných riek. Najväčšou riekou je Bodrog, ktorý odvodňuje južnú časť územia. Vzniká sútokom Latorice, Laborca a Uhu,

I. 2. Administratívna a politická štruktúra

Podľa územno-správneho členenia z roku 1960 sa Slovenská republika členila na 38 administratívnych celkov – okresov. Deväť z nich tvorilo slovenskú časť Karpatského euroregiónu v sledovanom období. Boli to okresy: Bardejov, Humenné, Košice-mesto, Košice-vidiek, Michalovce, Prešov, Svidník, Trebišov a Vranov nad Topľou.

Územná samospráva slovenskej časti KE bola reprezentovaná 838 samosprávnymi obcami. Z nich 24 malo štatút mesta, pričom Košice mali osobitné postavenie, pretože sa delili ešte na 22 samosprávnych mestských častí.

Prvé demokratické voľby do samosprávnych orgánov obcí sa uskutočnili v roku 1990. Víťazom parlamentných volieb v roku 1992 sa na Slovensku jednoznačne stalo širokospektrálne Hnutie za demokratické Slovensko (HZDS). Oproti celoslovenským výsledkom možno konštatovať, že v okresoch slovenskej časti KE bolo víťazstvo HZDS menej výrazné, relatívne úspešnejšia oproti celoslovenskému priemeru bola ľavicovo orientovaná Strana demokratickej ľavice (SDL), pravicové Kresťanskodemokratické hnutie (KDH). V južných okresoch bolo pomerne úspešné Maďarské kresťanskodemokratické hnutie (MKDH) v koalícii so Spolužitím.

Dôležitú úlohu pri presadzovaní záujmov miest a obcí zohrávajú asociácie obcí, najmä Združenie miest a obcí na Slovensku (ZMOS), ktoré združuje regionálne združenia. Medzi nimi sú aj Združenia miest a obcí Šariša, Zemplína, Abova, Vranovského okresu, ktoré združujú obce z východného Slovenska. Osobitným združením je Združenie kúpeľných miest Slovenska, ktorého členom je i mesto Bardejov.

I. 3. Demografická charakteristika

V okresoch slovenskej časti KE žilo (k 3.3.1991) 1 073 676 obyvateľov. Najväčším sídlom bolo mesto Košice s 235 160 obyvateľmi, za ním nasledoval Prešov s 87 765 obyvateľmi. Z hľadiska veľkostných typov sídiel prevládali malé obce. V celom vymedzenom regióne z 838 obcí malo iba 48 počet obyvateľov vyšší ako 2 000. V zozname miest Slovenskej republiky bolo vedených 24 z nich s celkovým počtom 601 180 obyvateľov, čo predstavovalo 56 %-nú mieru urbanizácie. Avšak na tejto hodnote sa výraznou mierou podieľali Košice.

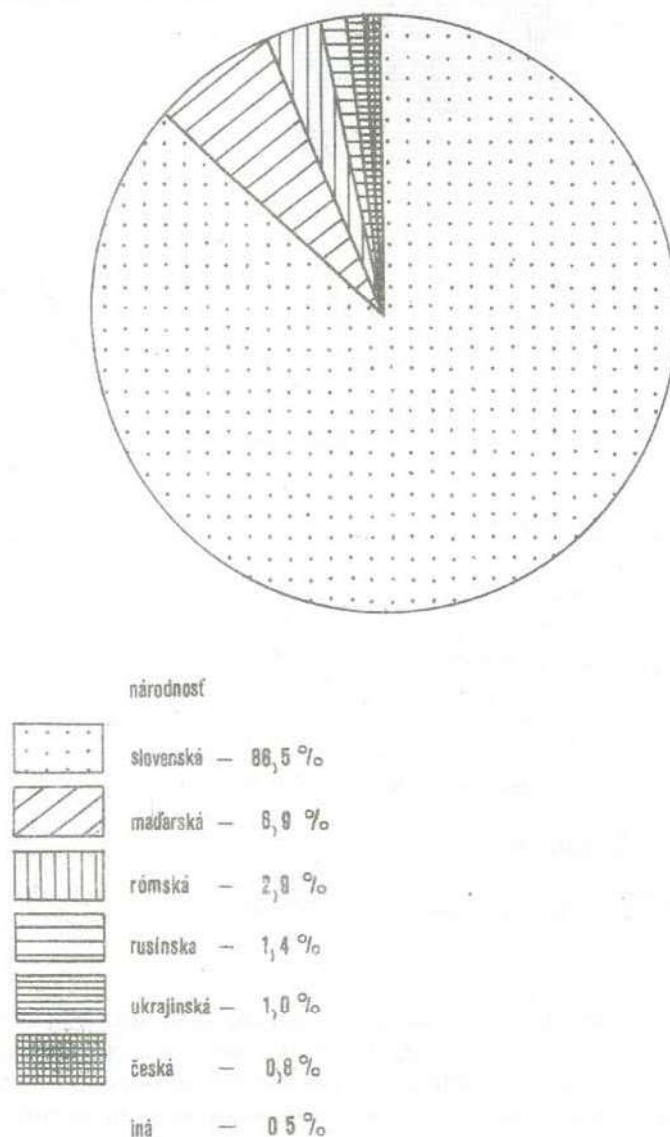
Celkový prírastok obyvateľstva za obdobie 1980-1991 predstavoval 7,1%. Najvýraznejší (16,2%) zaznamenali Košice, na druhej strane okres Košice-vidiek zaznamenal iba 0,1%-ný prírastok. Tieto relatívne priaznivé výsledky boli dôsledkom najmä vysokej natality, ktorá sa v jednotlivých okresoch pohybovala v rozmedzí 15,34-18,91. Migračné saldo bolo naopak s výnimkou okresu Košice-mesto (+4,14%) vo všetkých ostatných okresoch záporné. Ženy tvorili z celkového počtu obyvateľov 51% podiel, obyvateľstvo v predproduktívnom veku 26,3%, v produktívnom veku 57,5% a v poproduktívnom veku 16,2%.

Vymedzené územie sa vyznačuje pomerne pestrú národnostnou štruktúrou obyvateľstva. Dominantné postavenie má slovenská národnosť s 88,5%. Nasleduje maďarská národnostná menšina s 6,9%, rusínska (1,4%), ukrajinská (1,0%) a česká národnosť (0,8%). Zistené údaje o počte Rómov (2,9%) nezodpovedajú skutoč-

nosti. Pri sčítaní ľudu si značná časť rómskej populácie pravdepodobne uvádzala inú národnosť. Podiel maďarského obyvateľstva je výrazný hlavne v okrese Trebišov (39,1%) a v okrese Košice-vidiek (16,4%). Rusínske obyvateľstvo sa vo väčšej miere podieľa na celkovom počte obyvateľstva v okresoch Svidník (12,1%) a Humenné (11,2%).

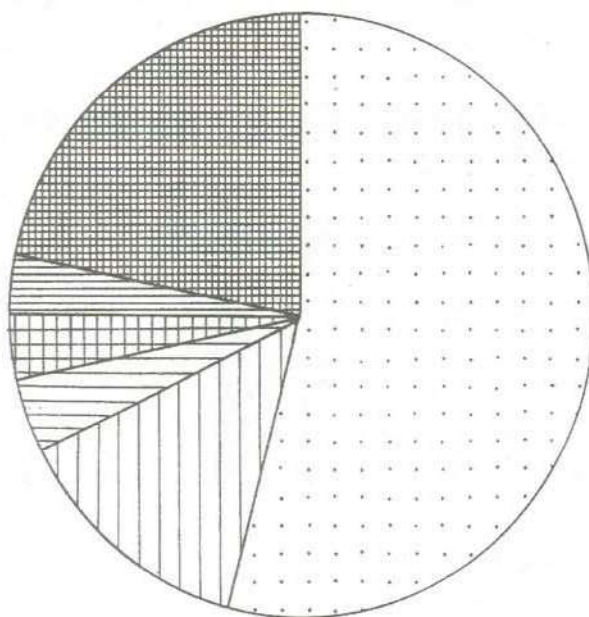
Graf 1

**NÁRODNOSTNÁ ŠTRUKTÚRA OBYVATEĽSTVA SLOVENSKEJ ČASTI
KARPATSKÉHO EUROREGIÓNU**

Graf 2

RELIGIÓZNA ŠTRUKTÚRA OBYVATEĽSTVA SLOVENSKEJ ČASTI
KARPATSKÉHO EUROREGIÓNU

náboženské vyznanie

	rímsko – katolícke	—	54,1 %
	grécko – katolícke	—	13,6 %
	slovenské evanjelické	—	4,1 %
	reformované evanjelické	—	3,0 %
	pravoslávne	—	2,8 %
	ostatné a bez vyznania	—	22,4 %

Religiózná štruktúra je rovnako pestrá. Rímsko-katolícke vyznanie uvádzalo 54,1% obyvateľstva, grécko-katolícke 13,6%, pravoslávne 2,8%, slovenské evanjelické 4,1%, reformované evanjelické 3,0% a ostatné náboženstvá vyznáva 0,8%. 21,6% obyvateľstva náboženské vyznanie neuviedlo, resp. nevyznáva žiadne ná-

boženstvo. Vysokoškolské vzdelanie dosiahlo iba 5,4% obyvateľstva, pričom až 28,3% obyvateľstva má iba základné vzdelanie.

Z celkového počtu obyvateľstva vymedzeného regiónu je 48,6% ekonomicky aktívnych. Ženy sa na celkovom počte ekonomicky aktívnych (521 585 obyvateľov) podieľajú 46,7%-ami.

Tab. 1. Demografické údaje k 31.12.1992

okres	počet obyvateľov	z toho ženy	ekonomicky aktívni	z toho ženy
Bardejov	79 042	39 829	37 884	17 821
Humenné	112 067	56 646	54 765	25 492
Ko-mesto	235 160	121 888	122 586	60 403
Ko-vidiek	99 292	49 759	47 251	20 639
Michalovce	111 376	57 205	52 558	24 402
Prešov	200 245	101 819	96 507	45 258
Svidník	44 289	22 405	21 420	10 137
Trebišov	118 524	60 954	54 215	23 797
Vranov	73 681	37 257	34 399	15 600
S p o l u	1 073 676	547 762	521 585	243 549
v %	100	51	48,6	46,7

Prameň: Medziokresné porovnania v SR za rok 1993, ŠÚ SR, Bratislava

II. CHARAKTERISTIKA EKONOMICKEJ ŠTRUKTÚRY ÚZEMIA

Rok 1989 vstúpil do slovenských dejín ako začiatok tzv. nežnej revolúcie. Zmyslom revolučných udalostí bola zmena politického a následne spoločensko-ekonomického systému, demokratizácia spoločnosti.

Základom demokratických zmien sa stala ekonomická transformácia t.j. transformácia centrálne plánovanej ekonomiky na trhovú. Ekonomická transformácia bola spustená v januári 1991. Jej jadro tvorila: 1) liberalizácia, deregulácia cien vnútorného a zahraničného obchodu spojená sa snahou o konvertibilitu koruny, 2) privatizácia, ktorá znamená zrušenie vlastníckeho monopolu štátu a obnovu súkromnovlastníckych vzťahov, 3) reštrukturalizácia hospodárstva t.j. hospodárska politika štrukturálnych a technologických zmien v slovenskej ekonomike.

Transformačné procesy ovplyvňujú všetky oblasti života spoločnosti – hospodársku i spoločenskú sféru. Realizujú sa v prostredí vnútornej krízy spojenjej s dopytom po investíciách a následne i po spotrebných predmetoch, vonkajšej krízy

spojenej s geopolitickými problémami sveta a nástupom zásadnej reštrukturalizácie ekonomík priemyselne vyspelých krajín. Pod vplyvom uvedených faktorov sa slovenská ekonomika, a teda aj ekonomika sledovaného územia, nachádza v hlbkej recesii, klesá jej výkon, rastie inflácia, miera nezamestnanosti.

Informáciu o vlastníckej štruktúre podnikateľských subjektov podáva tabuľka 2. Za dva roky ekonomickej transformácie vzniklo veľké množstvo súkromných podnikateľských subjektov, ktoré z hľadiska počtu tvoria najväčšiu skupinu podnikov. Najvyššie zastúpenie majú v okrese Košice mesto.

Tab. 2. Podnikateľské organizácie v okresoch podľa druhu vlastníctva k 31.12.1992

okres	orga- niz. spolu	z toho vlastníctvo								živnost- níci
		súkromné		družstevné		verejné		zahraničné		
		1	2	1	2	1	2	1	2	
Bardejov	167	112	67,1	29	17,4	19	11,4	6	3,6	3 446
Humenné	244	145	64,7	43	19,2	33	14,7	3	1,3	4 216
Ko-mesto	1 588	1 122	70,7	83	5,2	187	11,8	153	9,6	17 861
Ko-vidiek	193	122	63,2	38	19,7	18	9,3	11	5,7	3 577
Michalovce	231	121	52,4	45	19,5	47	20,3	12	5,2	5 324
Prešov	594	393	66,2	54	9,1	97	16,3	44	7,4	10 287
Svidník	126	71	56,3	26	20,6	25	19,8	3	2,4	1 798
Trebišov	240	128	53,3	41	17,1	48	20,0	17	7,1	3 694
Vranov	127	81	63,8	28	22,0	14	11,0	3	2,4	2 529
S p o l u	3 510	2 295	65,4	387	11,0	488	13,9	252	7,2	52 732

1 – počet; 2 – podiel (v%)

Prameň: Transformácia organizačných a vlastníckych vzťahov, 1993, ŠÚ SR, Bratislava

Zamestnanosť. K 31.12.1992 v odvetviach národného hospodárstva (v štátnom, družstevnom, súkromnom sektore s 25 a viac zamestnancami) pracovalo 321 683 pracovníkov. V prepočte na 1000 obyvateľov najväčší počet pracovníkov bol evidovaný v meste Košice – 496 prac./1 000 obyvateľov, v ostatných okresoch osciloval na úrovni priemeru regiónu 266,3 prac./1 000 obyvateľov. Výnimku tvoril okres Košice-vidiek so špecificky nízkym počtom 102,3 prac./1 000 obyv., ktorý bol spôsobený blízkosťou a vplyvom mesta Košíc. Košice poskytujú relatívne dostatok pracovných príležitostí a nasávajú pracovníkov predovšetkým zo spomínaného okresu.

Z hľadiska odvetvovej štruktúry hospodárstva regiónu najväčší počet pracovníkov bol evidovaný v III.hospodárskom sektore – 45,9%. Sekundárny, spracovateľský sektor sa podieľal 40,7% a primárny sektor len 13,4% na počte pracovníkov.

V primárnom sektore čo do počtu pracovníkov dominovala poľnohospodárska výroba, v sekundárnom spracovateľský priemysel, v terciárnom sektore školstvo.

Tab. 3. Evidenčný počet pracovníkov k 31.12.1992 a podiel pracovníkov v sektoroch národného hospodárstva

okres	pracovníci celkom	počet prac. na 1000 obyv.	I. sektor (v %)	II. sektor (v %)	III. sektor (v %)
Bardejov	22 231	276,4	17,4	49,4	33,2
Humenné	29 865	263,7	15,6	48,3	36,1
Ko-mesto	117 714	496,0	0,0	39,6	60,4
Ko-vidiek	10 247	102,3	58,4	25,4	16,2
Michalovce	30 707	273,9	21,0	44,5	34,5
Prešov	56 767	278,6	13,1	42,9	44,0
Svidník	12 399	272,6	24,9	32,8	42,3
Trebišov	25 307	212,2	29,6	29,7	40,7
Vranov	16 446	220,8	22,9	41,3	35,8
S p o l u	321 683	266,3	13,4	40,7	45,9

Prameň: Okresy v číslach, Bulletin Okresných oddelení ŠÚ SR

Nezamestnanosť. Okresné úrady práce regiónu k 30.9.1993 evidovali celkom 79 650 uchádzačov o zamestnanie. Tabuľka 4 uvádza počet evidovaných uchádzačov o zamestnanie v roku 1993. Vývoj miery nezamestnanosti po roku 1990 naznačuje, že počty nezamestnaných sa zvyšovali, aj keď v priebehu roka kolísali. Nárast hodnoty k 31.7.bol spojený s ukončením štúdia absolventov stredných a vysokých škôl. V štruktúre uchádzačov o zamestnanie prevládali robotníci (51,3%), poľnohospodárski pracovníci (18,6%), absolventi škôl (16,6). Na vývoj nezamestnanosti mali a majú vplyv také okolnosti ako štrukturálne zmeny vrátane konverzie zbrojárskej výroby, organizačné zmeny (reorganizácia, likvidácia podnikov, pridružených výrobných poľnohospodárskych družstiev), pokles počtu pracovných miest v oblasti sociálnych služieb a ďalšie. Na druhej strane podnikateľská sféra za súčasných podmienok nestačí zabezpečovať plynulý prechod pracovníkov z doterajších výrobných aj nevýrobných štruktúr podliehajúcich transformácii.

Miera nezamestnanosti v regióne sa pohybovala v rozpätí 9,6 – 21,3%, pričom len v Košiciach (9,6%) bola táto hodnota pod celoštátnym priemerom (13,73%) – patrila medzi najnižšie na Slovensku. Zvyšných 8 okresov prevyšovalo túto hodnotu, pričom najvyššiu mieru nezamestnanosti vykazovali okresy Michalovce (21,3%) a Košice-vidiek (20,3%). Aktívna politika nezamestnanosti bola a je orientovaná na podporu rekvalifikácie, vytváranie spoločensky účelných pracovných miest vrátane samostatnej zárobkovej činnosti – podnikania, organizovania

verejnoprospešných prác orgánmi miestnej samosprávy. Z celkového počtu evidovaných nezamestnaných 31,1% poberalo hmotné zabezpečenie, ktoré vyplýva zo zákona. K 30.9.1993 bolo úradmi práce evidovaných 3 394 voľných pracovných miest v regióne. Z porovnania počtu uchádzačov o zamestnanie a voľných miest pripadalo 23 uchádzačov na 1 voľné pracovné miesto.

Tab. 4. Nezamestnanosť

okres	miera nezamestnanosti (v%)				počet nezam.
	31.12.1990	31.12.1991	31.12.1992	30.9.1993	30.9.1993
Bardejov	2,7	19,0	15,7	18,1	6 528
Humenné	2,3	8,7	11,0	14,5	7 502
Košice-m	3,2	7,3	6,9	9,6	13 753
Košice-v	1,9	16,5	16,5	20,3	6 296
Michalovce	2,9	14,1	16,4	21,3	11 184
Prešov	0,7	11,9	10,4	16,3	14 868
Svidník	1,5	12,3	13,7	17,1	3 764
Trebišov	2,5	16,4	19,3	19,2	10 036
Vranov n/T	1,1	15,6	16,0	19,8	5 719

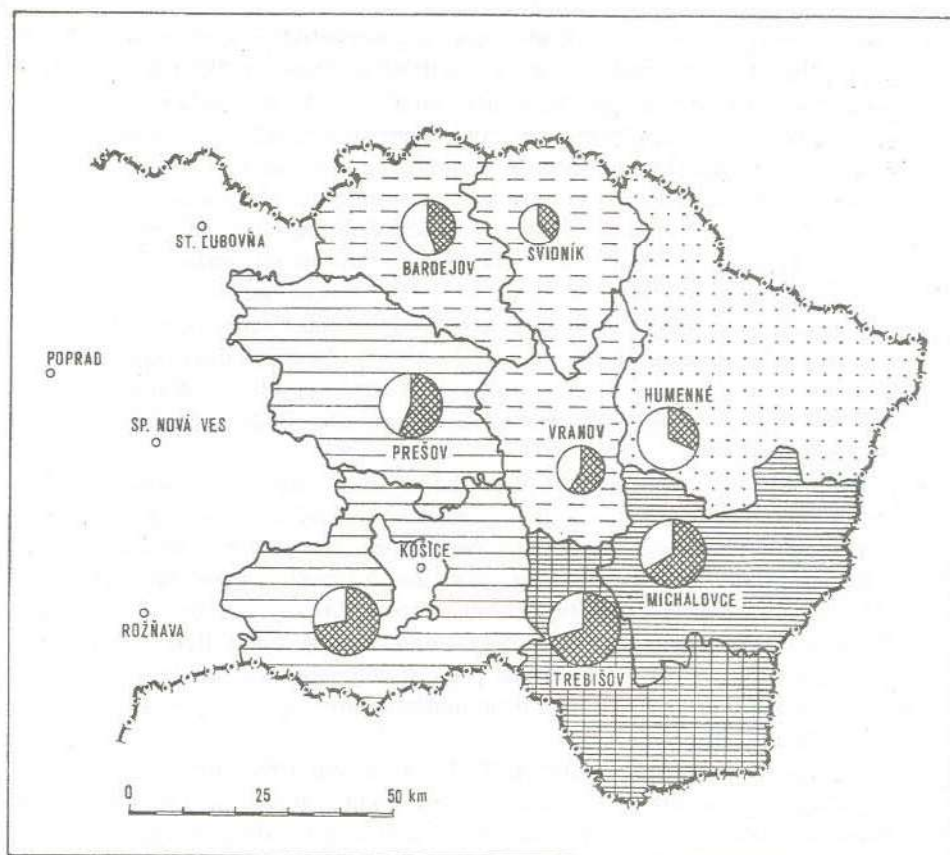
Prameň: Okresy v číslach, Bulletin Okresných oddelení ŠÚ SR

II. 1. Poľnohospodárstvo

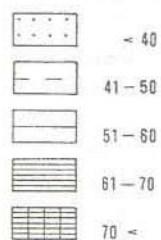
Poľnohospodárstvo na sledovanom území predstavovalo do II. svetovej vojny základné odvetvie hospodárstva. Zamestnávalo väčšinu tunajšieho obyvateľstva. Všeobecne územie východného Slovenska do začiatku realizácie tzv. socialistickej industrializácie predstavovalo agrárnu krajinu s nízkou agronomicko-technologickou úrovňou poľnohospodárskej výroby.

Prírodné podmienky pre poľnohospodársku výrobu v tomto regióne nie sú príliš priaznivé. V oblasti Východných Karpát v severnej a severozápadnej časti územia sa nadmorská výška na väčšine územia pohybuje v rozmedzí 300 – 700 metrov n.m. Typická výrazná členitosť reliéfu, nízka úrodnosť pôd na flyšovom podklade a menej priaznivé klimatické podmienky nevytvárajú predpoklady pre efektívnu poľnohospodársku výrobu. Celá spomínaná severná a severozápadná časť regiónu je charakterizovaná ako poľnohospodárska krajina s veľmi malým potenciálom pre poľnohospodársku výrobu.

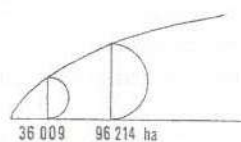
Južná a juhovýchodná časť je tvorená Východoslovenskou nížinou, juhozápadná časť Košickou kotlinou. Územie má v tejto časti rovinatý až pahorkatinový charakter a relatívne priaznivé klimatické podmienky, avšak predovšetkým na

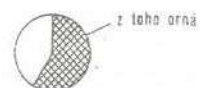
PODIEL POĽNOHOSPODÁRSKEJ PŮDY
NA ROZLOHE OKRESU (v %)

ROZLOHA POĽNOHOSPODÁRSKEJ PŮDY
(v ha)

POĽNOHOSPODÁRSKA PŮDA

Mapa 2. Podiel poľnohospodárskej pôdy na rozlohe okresov slov časti KE v roku 1993

Východoslovenskej nížine sú nevhodné pôdne podmienky – vysoké zastúpenie ťažkých až veľmi ťažkých pôd s nízkym obsahom humusu, nízkou pórovitosťou a nepriaznivým vodným režimom. Podstatná časť tohto územia bola meliorovaná. Predstavuje krajinu s priemerným, na niektorých územiach vo východnej časti podpriemerným potenciálom pre poľnohospodársku produkciu.

Štruktúra poľnohospodárskej pôdy. Z rozlohy územia slovenskej časti KE – 1 045 700 ha – tvorí poľnohospodárska pôda 535 530 ha, čo je 52,7%. Najväčšiu rozlohu má poľnohospodárska pôda v okresoch južnej časti regiónu – Trebišov 72,8%, Michalovce 68,3%, Košice-vidiek 55,2%. V týchto okresoch vystupuje aj najväčší podiel ornej pôdy vzhľadom k poľnohospodárskej pôde. Najvyšší stupeň zornenia je v okrese Košice-vidiek, kde až 72,3% z poľnohospodárskej pôdy tvorí orná pôda, v okrese Trebišov 70,5%, v okrese Michalovce 66,5%. Najnižší podiel poľnohospodárskej a ornej pôdy má okres Humenné (35,2%, 31,2%) a okres Bardejov (49,4%, 44,4%).

Poľnohospodárske výrobné typy plne zodpovedajú prírodným podmienkam. Na území Východoslovenskej nížiny a Košickej kotliny v južnej časti regiónu a vôbec na územiach, kde sa vyskytujú černozeme, hnedozeme, suchšie plochy nivných pôd, rendziny a v nadmorskej výške do 350 metrov prevláda kukuričný a repársky výrobný typ. V podhorských oblastiach Slanských vrchov, Vihorlatu, Nízkych Beskyd, Slovenského rudohoria do nadmorskej výšky 600 metrov n.m. a zrážkami do 800 mm/rok na hnedých pôdach dominuje zemiakársky výrobný typ. Horský výrobný typ zaberá najväčšie plochy v severných okresoch regiónu – Bardejov, Svidník, Humenné.

Zamestnanosť v poľnohospodárstve. V III. štvrtroku 1993 bolo v poľnohospodárstve evidovaných spolu 37 673 pracovníkov, čo bolo približne 13% zamestnaných v hospodárskej sfére. V absolútnych i relatívnych údajoch najväčší počet pracujúcich v poľnohospodárstve bol v okresoch južnej časti regiónu – Trebišov, Michalovce a predovšetkým v okrese Košice-vidiek, kde vysoký relatívny podiel zamestnaných v poľnohospodárstve (viac ako 50%) je spôsobený vplyvom mesta Košíc. Mesto Košice poskytuje relatívny dostatok pracovných príležitostí v sekundárnom a terciárnom sektore a nasáva pracovníkov z okresu Košice-vidiek. Zároveň výraznou funkciou okresu Košice-vidiek je zásobovanie susedného mesta poľnohospodárskymi produktami, a preto poskytuje najviac pracovných príležitostí v poľnohospodárstve.

Všeobecne pod vplyvom ťažkej krízy poľnohospodárstva počet pracovníkov v tomto odvetví v priebehu posledných rokov rapidne klesal. V porovnaní s rokom 1990 priemerne poklesol počet pracovníkov v poľnohospodárstve o viac ako polovicu.

Vlastnícka štruktúra. Z hľadiska vlastníckej štruktúry dominovalo v sektore družstevné vlastníctvo, ktoré má na Slovensku dlhoročnú tradíciu. Podiel družstevného vlastníctva v tomto regióne bol 71,3%, na štátne vlastníctvo pripadal 15%-ný podiel, súkromní roľníci predstavovali necelých 5% na počte poľnohospodárskych subjektov. K 31.12.1992 na sledovanom území žiadalo o navrátenie násilne skonfiškovanej pôdy spred 40 rokov spolu 16 038 žiadateľov. Priemerne

na 1 žiadateľa pripadalo 1,2 ha poľnohospodárskej pôdy. Z toho vyplýva, že ide o žiadosti o drobné pozemky pre osobné potreby, väčšinou bez zámeru podnikat' v poľnohospodárstve. K uvedenému dátumu bola pôda navrátená 14 222 žiadateľom t.j. bolo vybavených 87% žiadostí. Nájomné za poľnohospodársku pôdu na sledovanom území požadovalo 454 054 vlastníkov pôdy s výmerou 132 854 ha, čo bolo približne 1/4 úhrnnej výmery poľnohospodárskej pôdy v regióne. Z tohto počtu sa poskytovalo nájomné viac ako 1/3 vlastníkov. Výška nájomného, vyplácaného vlastníkom za 1 ha pôdy bola stanovená podľa jej bonity a bola v jednotlivých okresoch značne rozdielna, pohybovala sa v priemerných hodnotách od 190 Sk/ha v okrese Svidník do 811 Sk v okrese Vranov nad Topľou.

Špecializácia poľnohospodárskej výroby. Poľnohospodárska výroba v tejto oblasti je zameraná na rastlinnú a živočíšnu výrobu. V severnej časti je orientovaná na výrobu obilnín, predovšetkým krmných a zemiakov. Typickými obilovinami tejto oblasti sú raž a ovos. Živočíšna výroba je zameraná na chov hovädzieho dobytká na mäso a mlieko, najmä v okolí Bardejova. V južnej rovinatej časti územia základ rastlinnej výroby tvorí pestovanie pšenice, jačmeňa, kukurice. Ovos a raž sa pestujú v okolí Kráľovského Chlmca. Význam má pestovanie cukrovej repy. Z Maďarska do okolia Slovenského Nového Mesta zasahuje tokajská vinohradnícka oblasť. V okolí Košíc je rozvinuté typicky prímestské poľnohospodárstvo zamerané na produkciu zeleniny a mlieka. Živočíšna výroba má spotrebiteľský charakter, chová sa hovädzí dobytok na mäso a mlieko a ošípané na mäso.

II. 2. Priemysel

Rozvoj priemyslu v regióne je v podstate spojený s realizáciou programu socialistickej industrializácie, ktorý sa v ekonomike nášho štátu začal presadzovať po II. svetovej vojne. Jeho cieľom bolo vybudovanie resp. posilnenie priemyselnej základne v dovtedy ekonomicky slabo rozvinutých a prevažne poľnohospodársky orientovaných oblastiach. Z tohto pohľadu hodnotíme tento proces ako pozitívny vo vzťahu k regiónom východného Slovenska. Negatívny vplyv malo celkové časové oneskorenie industrializácie (implantácia priemyslu prebiehala v 60-tych a ešte aj v 70-tych rokoch, pričom štruktúra zavádzaného priemyslu nezodpovedala potrebám vtedajšej doby – orientácia na ťažký priemysel, zanedbávanie rozvoja ľahkého priemyslu), silná centralizácia, nerešpektovanie možného dopadu na kvalitu životného prostredia.

Lokalizačné faktory priemyslu. Okrem spoločensko – politických faktorov sa v lokalizácii priemyslu v danom regióne uplatnili aj ďalšie faktory, a to hlavne dostatok pracovnej sily, ekonomickogeografická poloha a čiastočne miestna surovínová základňa.

Dominantným sa javil značný potenciál pracovných síl, ktorý bol výsledkom priaznivého demografického vývoja, v minulosti viedol k emigrácii, avšak neskôr predstavoval významný ekonomický zdroj ďalšieho rozvoja regiónu. Ovplyvnil lokalizáciu takých odvetví ako hutníctvo, strojárstvo, konfekčný, textilný, obuvnícky priemysel a ďalších.

Významným lokalizačným faktorom vo vzťahu k priemyslu sa javí aj geografická poloha regiónu na spojnici východ-západ. Predchádzajúce obdobie ešte zvýraznilo túto skutočnosť externými kooperačnými väzbami s krajinami RVHP, najmä v podobe dodávok surovín (napr. pre chemický priemysel, pre hutníctvo, výrobu elektrickej energie) a odbytu výrobkov. Na ilustráciu spomeňme hutnícky kombinát VSŽ v Košiciach, chemické podniky Chemko v Strážskom a Chemlon v Humennom, elektrárňu vo Vojanoch, strojárské podniky a pod. Aj lokálne zdroje nerastných surovín pozitívne ovplyvnili vznik niektorých odvetví, aj keď ide spravidla len o obmedzené zdroje. Význam majú predovšetkým ložiská nerudných surovín, z ktorých sa využívajú magnezit, kamenná soľ, cementárske suroviny, tehliarske a keramické materiály, rôzne druhy stavebného kameňa, štrkopiesky. Túto surovinovú bázu využíva Košický magnezit, Solivary v Prešove, početné podniky priemyslu stavebných hmôt. Rudné suroviny sa vyskytujú len ojedinele a sú viazané v centrálnej časti regiónu na polymetalické zrudnenie v neogénnych vulkanitoch (Slanské vrchy, ortuťové rudy pri Merníku, Komáranoch) a v západnej časti tu zasahujú rudné ložiská oblasti Slovenského rudohoria (Štós). Energetické suroviny sa vyskytujú a v obmedzenom množstve aj ťažia na Východoslovenskej nížine (ťažba gazolínu a zemného plynu v niekoľkých lokalitách okresov Michalovce a Trebišov – Pavlovce n. Uhom, Pozdišovce, geologické zásoby potvrdené v Sennom, Rakovci, Stretave, Ptrukši a v ďalších lokalitách).

V severných okresoch – Bardejov, Svidník, Humenné, Vranov n.T. sa nachádzajú hlavné zalesnené priestory regiónu (až 54,1% z rozlohy týchto okresov tvoria lesy), ktoré poskytujú surovinu – drevnú hmotu – pre priemysel drevársky, nábytkársky a priemysel papiera a celulózy. V súvislosti s týmto odvetvím (rovnako aj v prípade chemického priemyslu) sa dostáva do popredia faktor vody, a to ako jej množstvo, tak aj problémy spojené s čistením odpadových vôd.

Klasickým priemyselným odvetvím regiónu je potravinársky priemysel opierajúci sa o surovinové zdroje poľnohospodárskej výroby. Reprezentujú ho podniky výroby mlieka a mliečnych výrobkov, pekárne, mäsozávary, vinárske závody, konzervárne ovocia a zeleniny atď. Najväčším z nich je kombinát v Trebišove so zameraním na cukrovarníctvo, cukrovinkárstvo, mliekarenstvo a droždiarenstvo.

Veľkostná štruktúra priemyselných podnikov. Priemysel sa koncentroval najmä do okresných sídiel a ďalších miest, pričom sa vo veľkostnej štruktúre spravidla uplatňoval princíp výstavby tzv. nosného závodu (napr. výroba obuvi v JASe Bardejov, odevné závody vo Svidníku, Bukóza vo Vranove n.T. - chemické spracovanie dreva, výroba umelých vlákien v Chemlone Humenné, ťažká chémia v Chemku Strážske, potravinársky kombinát v Trebišove, elektrotechnický priemysel v Stropkove). Nosným priemyselným podnikom regiónu je hutnícky kombinát Východoslovenské železiarne v Košiciach, ktorý bol uvedený do prevádzky v roku 1965. Na jeho produkčnú sféru je napojený celý rad strojárskych podnikov.

Vo veľkostnej štruktúre prevládajú podniky s počtom pracovníkov 101 – 500, ktoré tvoria asi 44% z celkového počtu. Štatistická evidencia však neposkytla dáta za malé podniky do 25 pracovníkov, čo istým spôsobom skresľuje informáciu.

Tab. 5. Veľkostná štruktúra podnikov priemyselnej výroby (k 30.9.1993)

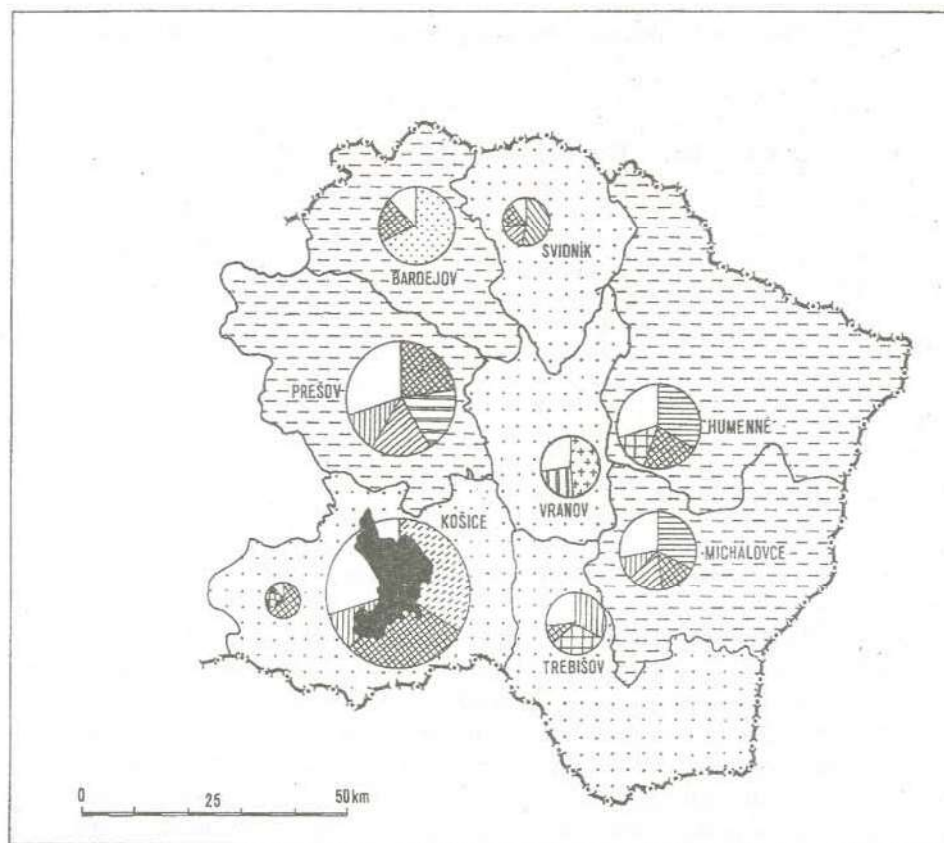
Veľkostná kategória	O K R E S Y									
	BJ	HN	K-m	K-v	MI	PO	SK	TV	VV	Spolu
25 – 50	2	3	15	3	5	10	4	1	5	48
51 – 100	7	2	14	3	6	5	1	5	4	47
101 – 500	4	13	35	8	7	30	2	5	5	109
501 – 1000	1	3	9	–	3	7	2	1	1	27
1001 – 3000	1	1	5	–	2	1	1	1	1	13
3001 – 5000	–	1	1	–	–	1	–	–	–	3
5000 –	1	–	1	–	–	–	–	–	–	2
S p o l u	16	23	80	14	23	54	10	13	16	249

Prameň: Interné materiály Krajskej správy ŠÚ, Košice

Odvetvová štruktúra. Región má rozmanitú odvetvovú štruktúru priemyslu. Zastúpených bolo 23 priemyselných odvetví – oddielov (podľa oficiálnej štatistickej klasifikácie ekonomických činností- OKEČ). Tieto sú začlenené do 3 hlavných kategórií odvetví: 1. ťažba nerastných surovín (1 oddiel), 2. spracovateľský priemysel (20 oddielov), 3. výroba a rozvod elektriny, plynu a vody (2 oddiely).

V rámci regiónu mal rozhodujúci význam spracovateľský priemysel, na ktorý pripadalo 88,4% z počtu pracovníkov v priemysle. Pri posudzovaní diverzifikácie priemyslu sú zrejme veľké medziregionálne rozdiely. Najväčšou rozmanitosťou priemyslu sa vyznačoval región Košice-mesto (20 oddielov), nasledoval Prešov (17 oddielov) a Michalovce (14 oddielov). Naopak málo pestrá bola štruktúra v okresoch Košice-vidiek a Trebišov, významná bola špecializácia na jedno priemyselné odvetvie v okresoch Bardejov, Svidník, Vranov n.T. Podľa dostupných štatistických údajov sa región podieľal na výrobe tovaru v priemysle Slovenskej republiky asi 1/5 (20,3%) a na počte pracovníkov 18,3%. Veľkostnú a odvetvovú štruktúru priemyslu regiónu dokumentuje mapa 3. Rozhodujúci význam v štruktúre priemyslu majú nasledujúce odvetvia: hutníctvo, strojárstvo a kovospracujúci priemysel (33,3%), potravinársky priemysel (9,2%), chemický (7,5%), odevný (6,9%), drevospracujúci a priemysel papiera a celulózy (6,6%), výroba a rozvod elektriny, plynu a teplej vody (6,6%), kožiarsky a obuvnícky priemysel (6,5%). Tieto odvetvia sa podieľali na priemysle regiónu 76,6%.

Vlastnícka štruktúra a vstupy zahraničného kapitálu. Prebiehajúce ekonomické procesy sa premietajú aj do vlastníckej štruktúry priemyselných podnikov. Z analyzovaných 249 podnikov so sídlom na území regiónu prevládali štátne podniky (121), súkromných podnikov k 30.9.1993 bolo 61 a medzinárodných 18 (údaje za podniky nad 25 pracovníkov). V súvislosti so zmenenými ekonomickými

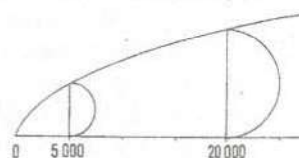

ODVETOVÁ ŠTRUKTÚRA PRIEMYSLU :

- výroba potravín a nápojov
- textilný priemysel
- odevný priemysel
- kožársky a obuvnícky
- výroba vlákna, papiera a lepenky
- výroba chemických výrobkov
- výroba ostatných nekovových minerálnych výrobkov
- výroba kovov
- výroba kovových výrobkov, strojov a prístrojov

- výroba rádiových, televíznych, a spojových zariadení
- výroba zdravotníckych prístrojov a hodin
- výroba a rozvod elektriny, plynu, pary a teplej vody
- nerozlišený priemysel

VEĽKOSŤ PRIEMYSLU (podľa počtu pracovníkov)

KARTOGRAM Podiel okresu na výrobe tovaru v priemysle (v %)

- 3
- 3,1 – 10
- 10,1 >

Mapa 3. Veľkosť a odvetvová štruktúra priemyslu v slov časti KE v roku 1993

podmienkami po roku 1989 sa začínala aj v našich podmienkach presadzovať zahraničná kapitálová účasť. Príkladom boli zahraničné investície do chemického priemyslu (výroba syntetických vlákien), do potravinárskeho priemyslu (napr. výroba piva), do strojárskych podnikov. Tieto investície umožňujú zmeny vo výrobnom programe, pričom sa opierajú o využívanie moderných technológií. Mali by sa podieľať na zabezpečení vyššej efektívnosti a konkurencieschopnosti produkcie. Atraktivnosť tohto územia pre zahraničných investorov je nesporná (využitie voľných kapacít, preniknutie na náš trh a blízkosť východných trhov).

Tab. 6. Vlastnícka štruktúra podnikov priemyselnej výroby

Forma vlastn.	BJ	HN	K-m	K-v	MI	PO	SK	TV	VV
súkromné	8	5	16	3	6	16	2	–	4
družstevné	2	1	5	3	2	6	–	–	3
štátne	6	12	42	6	8	26	4	12	5
komunálne	–	–	1	–	–	1	–	–	–
zahraničné	–	–	4	1	–	1	1	–	–
medzinárodné	–	1	2	–	2	2	2	–	2
zmiešané	–	4	10	1	5	2	1	1	–

Prameň: Interné materiály Oblastnej správy ŠÚ, Košice

Súčasný stav a perspektívy priemyslu. V súčasnosti je priemyselná výroba územia charakterizovaná organizačnými zmenami, poklesom výroby, problémami v oblasti zásobovania surovinami a v oblasti odbytu výrobkov v súvislosti so stratou východných trhov, s rozpadom ČSFR, s následným útlmom investičnej činnosti, konverziou zbrojárskej výroby ap. Možnosti oživenia priemyselnej výroby sa črtajú s urýchlením procesu privatizácie, so zmenou veľkostnej štruktúry najmä v prospech malých a stredných podnikov, ktoré sú flexibilné a dynamickejšie sa rozvíjajúce, s reštrukturalizáciou výroby, s dokonalejším využívaním vlastných zdrojov, v prehĺbení výrobnotechnologických väzieb podnikov, finalizáciou výroby, dobudovaním a skvalitnením už existujúcej infraštruktúry.

II.3. Doprava, spoje a technická infraštruktúra

II.3.1. Doprava

Región je vybavený relatívne hustou sieťou ciest. Prechádza ním cesta európskeho významu (E-50) z Košíc do Michaloviec a Vyšného Nemeckého až na hranicu s Ukrajinou, kde sa v súčasnosti nachádza náš jediný cestný hraničný priechod s týmto štátom. Počíta sa s dobudovaním tejto cesty na cestu diaľničného typu. Významné sú aj cestné ťahy zo severu na juh a ich prepojenie s Poľskom –

hraničný priechod vo Vyšnom Komárniku, s Ukrajinou – Vyšné Nemecké a s Maďarskom – hraničný priechod v Slovenskom Novom Meste. Keďže súčasný počet priechodov je nedostatočný, hľadajú sa možnosti otvorenia ďalších resp. obnovenia prevádzky v minulosti už fungujúcich priechodov (napr. na hranici s Poľskom – Kurov, Becherov, Nižná Polianka, Palota, s Ukrajinou – Ubľa, Lekárovce, Čierna nad Tisou, s Maďarskom – Pribenik).

V rámci železničnej dopravy je najfrekventovanejší ťah z Košíc do Čiernej n. T., hranica s Ukrajinou. Železničný priechod v Čiernej n. T. je využívaný pre nákladnú dopravu, zároveň je jediným priechodom pre železničnú osobnú dopravu s Ukrajinou. Pre nákladnú dopravu slúži na tejto hranici aj priechod v Maťovciach. Železničné priechody do Maďarska v tomto regióne sú v Slovenskom Novom Meste, Hraničnej pri Hornáde (slúžia pre osobnú aj nákladnú dopravu). Ako perspektívne sa javí obnovenie prevádzky na úseku Palota-Lupków na hranici s Poľskom a na hranici s Maďarskom rekonštrukcia železničného spojenia Turňa nad Bodvou – Tornanádaska. Mapa 1

Z hľadiska príležitostného využitia leteckej dopravy pre účely civilnej prepravy je možné uvažovať s dobudovaním technickej infraštruktúry (letísk) vo Svidníku a v Kamenici nad Cirochou.

Pravidelnú a nepravidelnú prepravu osôb, mestskú hromadnú dopravu vo vidieckych okresných mestách zabezpečuje Slovenská automobilová doprava (SAD), štátny podnik Košice so svojimi odštepnými závodmi. Mestskú hromadnú dopravu v Košiciach a v Prešove zabezpečuje Dopravný podnik mesta Košice resp. Prešov. Na území okresov slovenskej časti KE bolo zriadených 541 liniek verejnej dopravy. Z nich najviac (66%) tvorili medzimestské linky, 30% tvorili mestské linky, 6%-ný podiel predstavovali diaľkové a medzinárodné linky (Poľsko, Ukrajina, Maďarsko, Nemecko).

II.3.2. Spoje

Premiestňovanie správ, informácií a zásielok v regióne zabezpečuje Slovenská pošta, Slovenské telekomunikácie, Správa diaľkových telekomunikácií a Správa rádiokomunikácií.

Poštové služby. Prijímanie, dopravovanie a doručovanie zásielok (listy, balíky, peniaze, noviny a časopisy) zabezpečovalo na území regiónu 476 poštových úradov, ktoré boli rozptýlené rovnomerne po celom území. Priemerne v jednom okrese pracovalo 40 poštových úradov. Ich skutočný počet korešpondoval s veľkosťou okresu a okresných miest. Najväčší počet týchto úradov bol v okresoch Košice mesto a vidiek (64), Prešove (48), Trebišove (46), Humennom (43), najmenší v okresoch Svidník (21), Vranov n.T.(23), Bardejov (26).

Telekomunikácie. Telekomunikačný systém na sledovanom území je plne automatizovaný. Hlavný nedostatok systému je zastaralé a technicky preťažené zariadenie, jeho nedostatočná kapacita, poruchovosť, vedenie (hlavne na vidieku) vzdušnými vedeniami konštruovanými so závesnými káblami. K 30.9.1993 bolo evidovaných 20 647 žiadostí o napojenie telefónnych staníc. Kvantitatívny a kvalitatívny stav telekomunikácií na tomto území by sa mal v dohľadnom čase zlepšiť

postupnou digitalizáciou sietí na celom území, ich napojením na medzinárodnú digitálnu ústredňu v Bratislave. Súbežne s digitalizáciou prebieha aj rozširovanie sietí. V roku 1992 priemerne pripadlo na jednu telefónnu bytovú jednotku (stanicu) 13,6 obyvateľa. Najlepšia situácia bola v najväčších mestách regiónu – Košice (3,7 obyvateľov na 1 telefónnu bytovú jednotku), Prešov (8,5). Najhoršia situácia bola v okrese Vranov n.T., kde až 22 osôb pripadalo na 1 telefónnu jednotku.

Rádiokomunikácie. Vnútroštátne rozhlasové vysielanie na Slovensku je zabezpečované vysielačmi v pásmach dlhých, stredných a veľmi krátkych vln. Vnútroštátne televízne vysielanie je zabezpečované celoštátnym programom STV1, STV2. Územie nie je na 100% pokryté rozhlasovým ani televíznym signálom. Pokrytie územia signálom ovplyvňuje aj členitý reliéf hlavne v severnej časti regiónu.

II.3.3. Technická infraštruktúra

Rozvoj technickej infraštruktúry t.j. budovanie vodovodov, kanalizácií, plynovodov závisí od dostatku finančných prostriedkov. Na sledovanom území bolo na verejný vodovod napojených 64,2% obyvateľstva regiónu, čo bolo menej ako celoslovenský priemer (77%). Najvyššia napojenosť bola v okrese Košice (84,2%), najnižšia v okrese Vranov n.T., kde bolo na vodovod napojených menej ako 40% obyvateľov. Percentuálny podiel obyvateľstva bývajúcich v domoch s verejnou kanalizáciou je relatívne nízky. Celoslovenský priemer 51% bol prekročený len v okrese Humenné a Košice. Najnižšia napojenosť na kanalizáciu bola v južnej časti regiónu – v okrese Trebišov (30,4).

V oblasti dopravy, spojov a technickej infraštruktúry má región ešte veľké rezervy. Vzhľadom na to, že ide o významné odvetvie hospodárskej činnosti, je nevyhnutné vzťahovať investície do tejto oblasti s cieľom zabezpečiť rýchlu a kvalitnú prepravu osôb, materiálov a informácií.

II. 4. Cestovný ruch

Prírodné predpoklady cestovného ruchu. Územie má veľmi priaznivé prírodné podmienky pre rozvoj cestovného ruchu. Je to predovšetkým pomerne čisté a kvalitné prírodné prostredie v severnej lesnatej časti (horské oblasti Nízkych Beskýd, Bukovských vrchov, Vihorlatu, Slanských vrchov, čiastočne Slovenského rudohoria, Čergova). Príťažlivé sú chránené územia – chránené krajinné oblasti (územia pôvodnej a ľudskými zásahmi málo narušenej prírody s významnými prírodnými objektami a plochami) a štátne prírodné rezervácie (rezervoáre genofondu významných chránených rastlinných a živočíšnych druhov, skamenelín a pod.)

Pre využitie v cestovnom ruchu sú vhodné vodné nádrže – Zemplínska šírava, Domaša. Územie je bohaté na minerálne vody. V severnej oblasti flyšového pásma ide o veľké množstvo prameňov, prevažne studených (pod 10°C), mineralizovaných, s obsahom oxidu uhličitého, vôd sírovodíkových s obsahom voľného sírovodíka. Najznámejšie z nich sú najvýdatnejšie železnato-uhličité pramene v Bardejovských kúpeľoch (145 l/s), silne mineralizované, uhličité vody v Cígelke,

v Šarišskom Štiavniku. Územie Východoslovenskej nížiny je bohaté na geotermálne a termálne vody (do 86°C). Nachádzajú sa hlavne v oblasti Zemplínskej šíravy, Stredy nad Bodrogom, Humenného-Sniny. Avšak tieto zdroje sú využívané len minimálne resp. vôbec nie. Zaujímavá je obec Herľany so svojim studeným gejzírom.

Kultúrne predpoklady. Sledované územie má bohaté kultúrne možnosti rozvoja cestovného ruchu. Predovšetkým – mestské pamiatkové rezervácie Košice, Prešov a Bardejov, veľký počet národných kultúrnych pamiatok (mapa 4), múzeí, skanzeny a vôbec pamiatky ľudovej architektúry, svojrázny folklór, krajové osobitosti – poľovníctvo, rybolov, ovčiarstvo.

Materiálno-technické predpoklady cestovného ruchu predstavujú najslabšie ohnisko rozvoja tejto aktivity v regióne. Územie disponuje relatívne malým počtom ubytovacích a stravovacích zariadení, služby nimi poskytované nie sú vždy na požadovanej vysokej, profesionálnej úrovni. Zmenárenské služby sú v prevádzke väčšinou počas pracovnej doby, poskytujú ich finančné inštitúcie (banky, sporiteľne), cestovné kancelárie, hraničné priechody, väčšie hotely. V posledných rokoch vznikalo veľké množstvo cestovných kancelárií. Väčšinou však sprostredkovávajú rekreáciu mimo regiónu, len niektoré z nich sú zamerané na aktívny cestovný ruch sledovaného regiónu.

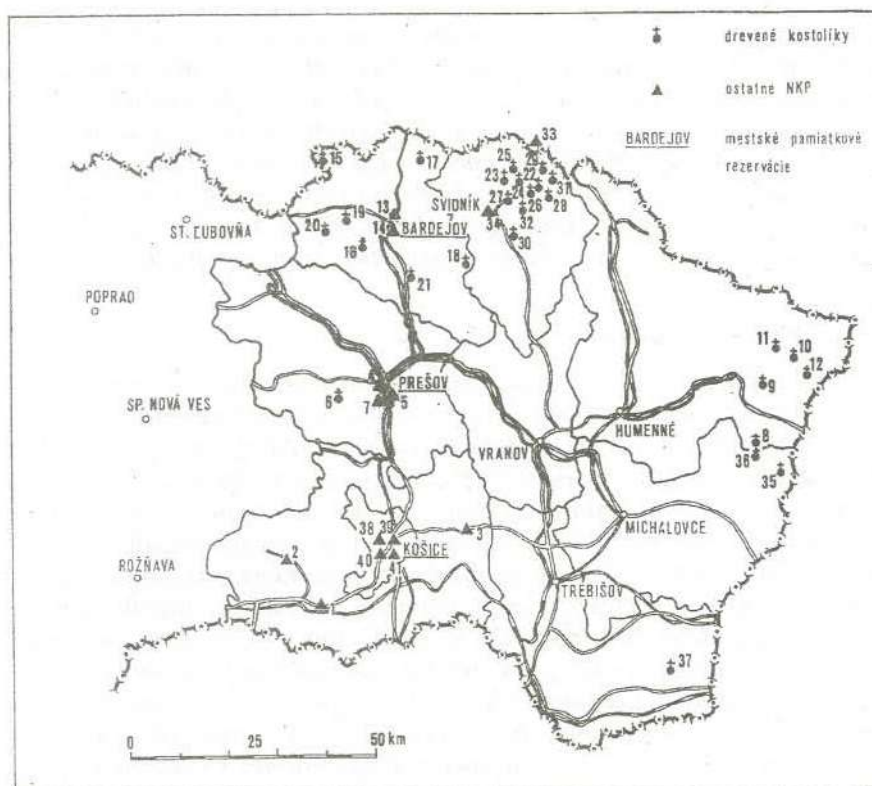
Súčasný stav rozvoja cestovného ruchu. V súčasnosti je záujmové územie využívané pre cestovný ruch diferencovane. Podľa rajonizácie cestovného ruchu (CR) na Slovensku (Mariot, P., 1983) do I. kategórie (oblasti s najkvalitnejšími podmienkami a funkciami) je zahrnutá lokalita Zemplínska šírava s Vihorlatskými vrchmi. Zemplínska šírava je vodná nádrž s plochou 33,5 km², s priemernou hĺbkou 10 m, dĺžkou 11 km a šírkou 3 km, priemernou teplotou vody v lete okolo 20°C, so štrkopieskovými plážami. Blízke sopečné pohorie Vihorlat je zaujímavé vzácnymi prírodnými výtvormi (Morské oko, Sninský kameň, Krivec). Lokalita ponúka možnosti pre letnú rekreáciu a celoročnú turistiku.

Druhou významnou lokalitou s funkciou CR je kúpeľné a historicky vysoko atraktívne mesto Bardejov, ocenené v roku 1986 medzinárodným kuratóriom nadácie ICOMOS pri UNESCO Zlatou medailou Unesco za pamiatkovú starostlivosť. Bardejov bol zaradený do skupiny 6 miest na Slovensku so špecifickou funkciou pre CR. Spolu s miestnou časťou Bardejovské kúpele (kúpele medzinárodného významu) je strediskom celoročného rekreačno-liečebného CR.

Spomínané horské oblasti regiónu sú využívané na zimnú a letnú turistiku. V zimnom období sa využíva množstvo menších lyžiarskych stredísk (Regetovka, Kríže, Nižná Polianka, Šarbov, Lysá, Stakčín, Snina, Chlm, Dobrá, Jahodná, atď.).

Vodná nádrž Domaša (plocha 15,1 km², najväčšia hĺbka 25 m, dĺžka 14 km, maximálna šírka 4 km, priemerná teplota vody v lete asi 20°C) zasadená do hornatého prostredia Ondavskej vrchoviny je využívaná na letnú rekreáciu, turistiku, vodné športy a rybolov.

Možnosti rozvoja cestovného ruchu. Región má veľké rezervy vo využívaní voľných kapacít domového fondu rázovitých obcí v horských a podhorských oblastiach, v rozvoji agroturistiky, propagácii folklóru, ľudovej architektúry, možnosti

1. nástenné maľby v evanjelickom kostole v Čečejovciach, 2. kláštor v Jasove, 3. nástenné maľby v evanjelickom kostole vo Svinici, 4. evanjelické kolégium v Prešove, 5. Solivar s areálom (Prešov), 6. drevený kostol sv. Lukáša evanjelistu v Brežanoch, 7. pamätník protifeudálneho povstania v Haniske, 8. drevený kostol sv. Bazilija Veľkého v Hrabovej Roztoke, 9. drevený kostol sv. Bazilija Veľkého v Kalnej Roztoke, 10. drevený kostol sv. Michala archanjela v Ruskom Potoku, 11. drevený kostol sv. Michala archanjela v Topoli, 12. drevený kostolík v Uličskom Krivom, 13. farský kostol sv. Egídia v Bardejove, 14. bývalá mestská radnica v Bardejove, 15. drevený kostol sv. Michala vo Fričke, 16. drevený kostol sv. Františka v Hervartove, 17. drevený kostol Panny Márie v Jedlinke, 18. drevený kostol Panny Márie v Kožanoch, 19. drevený kostol sv. Lukáša v Krivom, 20. drevený kostol sv. Kozmu a Damiána v Lukove, 21. drevený kostol sv. Lukáša evanjelistu v Tročanoch, 22. drevený kostol sv. Mikuláša v Bodružali, 23. drevený kostol Panny Márie v Dobroslave, 24. drevený kostol Panny Márie v Hunkovciach, 25. drevený kostol Panny Márie v Korejovciach, 26. drevený kostol sv. Bazilija v Krajnom Čiernom, 27. drevený kostol sv. Michala archanjela v Ladomírovej, 28. drevený kostol Panny Márie v Miroli, 29. drevený kostol Panny Márie v Nižnom Komárniku, 30. drevený kostol v Potokoch, 31. drevený kostol sv. Michala v Príkrej, 32. drevený kostol sv. Michala v Šemetkovciach, 33. Dukla – bojisko II. sv. vojny a pamätník, 34. Svidník – pamätník II. sv. vojny, 35. drevený kostol sv. Michala v Inovciach, 36. drevený kostol sv. Mikuláša v Ruskej Bystrej, 37. stredoveké nástenné maľby v kaplnke kláštora v Lelesi, 38. budova Košického vládneho programu v Košiciach, 39. Dóm sv. Alžbety v Košiciach, 40. kaplnka sv. Michala v Košiciach, 41. Urbanova veža v Košiciach

Mapa 4. Národné kultúrne pamiatky (NKP) v slov časti KE v roku 1993

poľovníctva a rybolovu, ale i v rozvoji rekreačných aktivít so zameraním na letnú a zimnú turistiku a športy. Rozvoj cestovného ruchu v regióne je podmienený rozširovaním a skvalitňovaním súčasnej infraštruktúry CR (ubytovacie a stravovacie zariadenia, služby, komunikácie). Nezanedbateľný nie je aj prístup jednotlivcov k vytváraniu príťažlivej atmosféry a prostredia s kvalitnými službami. Dôležitým faktorom budú aj otázky stretu záujmov rozvoja cestovného ruchu a záujmov ochrany krajiny, ktoré treba riešiť citlivo, neunáhle, v prospech ekonomicky prosperujúceho a súčasne ekologicky čistého a zdravého regiónu.

II. 5. Obchod a služby

Zmeny vo vlastníckych vzťahoch v rámci malej privatizácie a rozvoj malého a stredného podnikania podmienili zmeny v sieti vnútorného obchodu a verejného stravovania. Predajne štátneho obchodu podnikov Zdroj, Otex, Drobný tovar, Domáce potreby ako aj reštauračné zariadenia podniku Reštaurácie a jedálne boli sprivatizované alebo odovzdané do majetku obcí. Spotrebné družstvo Jednota, ktoré malo prioritné postavenie najmä na vidieku, zaznamenalo tiež úbytok prevádzkových jednotiek. Časť bola daná do ekonomického prenájmu súkromným podnikateľom alebo sprivatizovaná. Pozitívnym smerom sa zmenila situácia vo veľkosti predajných plôch obchodu. Súvisí to s faktom, že okrem sprivatizovaných už existujúcich prevádzkových jednotiek bol zaznamenaný vysoký prírastok nových predajní potravín, priemyselného tovaru a pohostinstiev rôznych kategórií. Malou privatizáciou obchodnej siete a reštauračných zariadení sa dosiahla aj kvalitatívna zmena vo vyššej kultúrnosti predaja, rozšíril sa sortiment ponúkaných potravinárskych aj nepotravinárskych výrobkov, zlepšila sa kvalita stravy a výber nápojov v už sprivatizovaných reštauráciách.

Privatizáciou prešiel aj systém komunálnych služieb dovtedy zabezpečovaný prevažne podnikmi miestneho hospodárstva a výrobnými družstvami. Na rozdiel od obchodných prevádzok boli mnohé sprivatizované jednotky zrušené resp. transformované na súkromné obchodné prevádzky. Následkom toho je výrazný nedostatok služieb v oblasti opravárstva, s výnimkou elektroniky. V snahe preklenúť vzniknuté vákuum podporujú miestne samosprávy vznik a zabezpečenie niektorých služieb pre obyvateľov, a to poskytnutím priestorov do prenájmu, zľavami na nájomnom, daniach a poplatkoch.

Tab. 7. Tržby za predaj tovaru a služieb v roku 1992

okres	Tržby (mil. Kčs)	z toho súkromníci	Tržby na 1 ob. (Kčs)	Počet malo- obch. jednotiek
Bardejov	1 216	986	15 206	324
Humenné	2 125	1 149	18 811	396
Košice-m	8 115	2 790	34 244	677

okres	Tržby (mil. Kčs)	z toho súkromníci	Tržby na 1 ob. (Kčs)	Počet malo- obch. jednotiek
Košice-v.	1 157	841	11 582	177
Michalovce	2 564	1 277	22 919	423
Prešov	6 980	3 047	34 403	693
Svidník	813	472	18 276	208
Trebišov	1 907	1 021	16 028	513
Vranov n/T	1 088	632	14 675	240
Slovenská republika	150 050	68 067	28 311	17 946

Prameň: Východoslovenské okresy v číslach, OS ŠÚ SR, Košice

II. 6. Banky a finančníctvo

Banky. Bankový systém regiónu vychádza z celoštátneho kontextu. Vymedzenie rámcových podmienok pre fungovanie bankovníctva je pod gesciou centrálnej banky – Národnej banky Slovenska, ktorá vznikla 1.1.1993 po rozpade Štátnej banky česko-slovenskej (ŠBCS). Štruktúra bánk sa po roku 1989 a najmä od januára 1990, kedy bolo povolené zakladanie súkromných komerčných bánk, značne zmenila. Dovtedajší jednostupňový systém sa transformoval do dvojstupňového, čo znamenalo oddelenie centrálnej štátnej banky od komerčných bánk. Aj napriek početným novovzniknutým komerčným bankám sa v bankovníctve a poisťovníctve aj naďalej prejavuje vysoký stupeň koncentrácie. Bankový trh v podstate ovládali univerzálne banky, a to Všeobecná úverová banka (VÚB) a.s. a Slovenská štátna sporiteľňa (SŠTSP), ktoré boli v dominantnom vlastníctve štátu. Tieto dve banky majú rovnomerne rozloženú bankovú sieť vo všetkých slovenských okresoch. Ich zastúpenie nájdeme vo všetkých okresoch slovenskej časti Karpatského euroregiónu. Podľa zákona o bankách, ktorý pozná len dve formy bánk, a to akciovú spoločnosť a štátny peňažný ústav, je VÚB akciová spoločnosť, ktorá vznikla po prvej vlne privatizácie formou kupónovej metódy (od 1.3.1992) a SŠTSP pôvodne štátny peňažný ústav, ktorého privatizácia prebehla v druhej privatizačnej vlne.

Okrem týchto dominantných bánk sú v regióne zastúpené aj ďalšie univerzálne banky – akciové spoločnosti, a to s rozhodujúcou štátnou majetkovou účasťou (Investičná a rozvojová banka v Košiciach, Prešove, Bardejove, Humennom, Svidníku, Vranove), banky s rozhodujúcou súkromnou majetkovou účasťou (Priemyselná banka a.s. Košice – v Košiciach, Prešove, Devín banka v Prešove, Slovenská poľnohospodárska banka v Košiciach, Prešove, Bardejove, Michalovciach), banky s rozhodujúcou zahraničnou majetkovou účasťou (Poštová banka – pri poštových úradoch v okresných mestách, Tatra banka), ďalej sa tu nachádzajú

pobočky zahraničných bánk (Československá obchodná banka v Košiciach, Agrobanka v Humennom, Košiciach, Ekoagrobanka v Michalovciach, Banka Bohemia v Košiciach a Prešove, COOP banka v Košiciach). Pre ďalší rozvoj regiónu bude mať veľký význam aj činnosť Komunálnej banky a.s. so sídlom v Žiline ako jedinej banky so zameraním na podporu miest, obcí a rozvoja regiónov. Komplexné bankové produkty a služby v súčasnosti poskytujú jej pobočky v Košiciach, Prešove a Svidníku.

Poistovne. Z poisťovní je v regióne rovnomerne rozložená sieť Slovenskej poisťovne a.s., a to v každom okrese. V Košiciach má sídlo ďalšia poisťovňa s rozhodujúcou súhrnnou majetkovou účasťou, a to Slovenská investičná poisťovňa a.s.. Vo väčšine okresov majú zastúpenie dve poisťovne so zahraničnou majetkovou účasťou – Kooperatíva a Otčina.

Bankový sektor je dnes jedným z najdynamickejších sa rozvíjajúcich odborov, o čom svedčí záujem mnohých podnikateľských subjektov, ale aj jeho vnútorná diverzifikácia. Zahŕňa aj také subjekty ako investičné spoločnosti (napr. Agroinvest, VÚB invest, Prvá slovenská investičná atď) a peňažné pomocné inštitúcie (burza cenných papierov v Bratislave, Bratislavská opčná burza, VSL-Východoslovenský leasing a.s. Košice).

Z hľadiska teritoriálneho rozmiestnenia sa ako dominantné javia centrá Košice a Prešov, ktoré majú najpočetnejšiu a najpestrejšiu bankovú štruktúru. Výrazná je koncentrácia týchto služieb do okresných centier a ďalších miest regiónu.

II. 7. Podnikateľské prostredie

Typickým javom súčasných ekonomických procesov je narastanie počtu malých a stredných podnikov (do 25 resp. do 100 pracovníkov). Vznik týchto podnikov vyvoláva potrebu budovania siete poradenských služieb pre podnikateľov. Sieť zahŕňa kancelárie komerčných právnikov, realitné kancelárie, poradenské firmy, firmy zaoberajúce sa vedením účtovníctva, vzdelávaním podnikateľov, obchodnými službami a podobne.

V regióne slovenskej časti Karpatského euroregiónu sa na poskytovaní uvedených služieb podieľali početné subjekty, z ktorých vyberáme nasledujúce:

- a) regionálne informačné a poradenské centrá, ktoré pod rôznym označením pracujú pri okresných úradoch v jednotlivých okresných centrách. Tieto centrá sa zameriavajú na konzultačno-poradenskú činnosť najmä pre začínajúcich podnikateľov. Súčasťou ich bezplatných služieb je poradenstvo v oblasti práva, financií, daní, menežmentu a pod. V roku 1993 bola zriadená Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikani v Slovenskej republike, ktorej úlohou je podporovať činnosť regionálnych a informačných centier. Jej oblasť vplyvu zasahuje aj do koordinácie zahraničnej pomoci – napr. v súvislosti s fondom PHARE.
- b) Slovenská obchodná a priemyselná komora (SOPK) predstavuje verejnoprávnu inštitúciu so sídlom v Bratislave. Mala osem regionálnych kancelárií, z toho v regióne pôsobili dve – jedna v Košiciach s okruhom pôsobnosti pre okresy Košice, Košice-vidiek, Poprad (kancelária) a Prešov (kancelária), ďalšia v Mi-

chalovciach, ktorá svoju činnosť zameriavala na okresy Michalovce, Humenné, Trebišov, Vranov, Bardejov a Svidník. SOPK združuje rôzne podnikateľské subjekty, pre ktoré zabezpečuje kontakty so zahraničím, s partnerskými zahraničnými komorami, ďalej propagáciu firiem – svojich členov, poskytuje konzultačnú činnosť, colné poradenstvo, informácie o zahraničných podnikoch, organizuje kontraktčné a propagačné výstavy, vydávanie a predaj odborných publikácií.

- c) Slovenská poľnohospodárska a potravinová komora je verejnoprávna inštitúcia, ktorá má svoje regionálne komory vo všetkých okresoch Slovenska. Vo svojej činnosti sa orientuje na služby (biologické, technické, obchodné) pre poľnohospodárstvo a potravinárstvo. Zaoberá sa tiež koordináciou a zastupovaním svojich členov vo veciach podnikateľskej činnosti, poskytovaním služieb, spolupracuje pri tvorbe a uskutočňovaní hospodárskej a sociálnej politiky v poľnohospodárstve a potravinárstve, podporuje podnikateľskú činnosť svojich členov poskytovaním informačných, konzultačných a poradenských služieb.
- d) profesijné a politické združenia podnikateľov reprezentuje Združenie podnikateľov Slovenska (zastúpenie v každom okrese) a Strana podnikateľov.

III. SOCIÁLNA ŠTRUKTÚRA REGIÓNŮ

III. 1. Kultúra

V demokratickej spoločnosti sa kultúra stáva neoddeliteľnou súčasťou životného štýlu človeka a potrebou, ktorá sa uplatňuje prostredníctvom záujmov jednotlivcov a skupín.

Kultúrne inštitúcie. Kultúrny život v regióne sa bohato rozvíja. Opiera sa pritom o pestrú sieť kultúrnych zariadení. V regióne pôsobi šesť profesionálnych stálych divadiel sústredených v Košiciach (Štátne divadlo, Bábkové divadlo, maďarské divadlo Thália, rómske divadlo Romatan) a v Prešove (Divadlo Jonáša Záborského a Divadlo Alexandra Duchnoviča). Z ďalších umeleckých súborov treba spomenúť Košickú filharmóniu ako aj početné hudobné a tanečné amatérske súbory pôsobiace pri parkoch a domoch kultúry a oddychu v mestách regiónu. Počet kín sa v ostatnom období znížil, a to v dôsledku reštitúcií, privatizácie, zlej ekonomickej situácie a pod. Na druhej strane s prenikavým rastom vplyvu satelitnej a audiovizuálnej techniky sa posilňuje úloha televízie v životnom štýle obyvateľov. Výtvarné umenie má v regióne niekoľko galérií, z ktorých môžeme spomenúť Východoslovenskú galériu v Košiciach, Šarišskú galériu v Prešove, Galériu Dezidera Millyho vo Svidníku, Múzeum moderného umenia Andyho Warhola v Medzilaborciach. Múzeá sú rozmiestnené vo všetkých okresoch regiónu (okresné vlastivedné múzeá). Významné miesto pripadá Slovenskému technickému múzeu v Košiciach, Vojenskému múzeu vo Svidníku, Východoslovenskému múzeu v Košiciach. Množstvo etnografických zvláštností regiónu sa odráža v pestrom folklóre, ktorý sa udržiava predovšetkým na vidieku – pestovanie folklórnych zvykov, činnosť súborov, speváckych skupín, divadelných súborov, záujmových

spolkov (Klub ľudovej kultúry v Tulčíku) a podobne. V regióne pôsobí niekoľko folklórnych súborov (Šarišan, Vranovčan, Železiar, Čerhovčan, Čarnica a mnohé ďalšie), pravidelne sa tu organizujú folklórne slávnosti a festivaly (Makovická struna, Slávnosti kultúry národnostných menšín, Zemplínske slávnosti, Šarišské slávnosti piesní a tancov ap.). Osobitosti ľudovej architektúry možno obdivovať v skanzenoch v Bardejovských kúpeľoch, Humennom, Svidníku.

Ochrana kultúrnych pamiatok. Rozvoj kultúrnych aktivít v tradičných aj nových formách v kultúrnom živote regiónu predstavuje jednu z dôležitých podmienok rozvoja cestovného ruchu. V tomto kontexte patrí nezastupiteľné miesto ochrane kultúrnych pamiatok, na ktoré je región bohatý. Nachádza sa tu 41 národných kultúrnych pamiatok ako najväčších klenotov našej histórie a kultúry (27 drevených kostolíkov, stredoveké nástenné maľby v kostoloch v Čečejevciach, Svinici a v kaplnke v Lelesi, Dóm sv. Alžbety v Košiciach, kostol sv. Egídia v Bardejove, Evanjelické kolégium v Prešove, Solivar s areálom ťažby soli, kláštor v Jasove, pamätníky na Dukle a vo Svidníku a ďalšie pamiatky a 3 mestské pamiatkové rezervácie v Košiciach, Prešove a Bardejove so zachovalým historickým jadrom mesta).

III. 2. Školstvo

Školský systém na Slovensku je odrazom dlhodobého historického vývinu a tradícií, ktoré sa tu rozvíjajú v nadväznosti na spoločensko-politický kontext.

Štruktúra škôl. V regióne sú zastúpené všetky úrovne školského systému, a to predškolská príprava v materských školách, 10-ročná povinná školská dochádzka, v ktorej sa prelínajú základné a stredné školy a vysokoškolská príprava.

Predškolská príprava sa viaže na sieť materských škôl, ktorých počet sa v poslednom období výrazne redukoval. K 30.9.1992 bolo v regióne 1 857 materských škôl, ktoré navštevovalo 40 897 detí. V okrese Trebišov (53 MŠ t.j. 28%), Košice (6 MŠ t.j. 1,6%) a Košice-vidiek (18 MŠ t.j. 11%) pôsobia materské školy s maďarským jazykom a v okresoch Bardejov (7 MŠ t.j. 4,8%), Humenné (33 MŠ t.j. 16%), Prešov (2 MŠ t.j. 0,6%), Svidník (18 MŠ t.j. 19%), Vranov nad Topľou (1 MŠ) s ukrajinským jazykom.

Školské zariadenia na základnom stupni (základné osemročné školy) k 15.9.1992 navštevovalo 144 784 žiakov. V okresoch Trebišov 30%, v okrese Košice 1,3% a v okrese Košice-vidiek 10% tried predstavovali triedy s vyučovacím jazykom maďarským. V okresoch Bardejov 1,3%, Humenné 6,3%, Prešov 0,7%, Svidník 2,1% a Vranov n.T. 3% tried s ukrajinským vyučovacím jazykom. Okrem štátnych škôl tu fungovalo aj niekoľko cirkevných (13), vznik ktorých sa datuje po roku 1989. Cirkevné školy nadväzujú na bohaté tradície násilne prerušené od 50-tych rokov.

Stredné vzdelanie v regióne poskytujú gymnáziá (spolu 33, z toho 2 s maďarským vyučovacím jazykom, 1 s vyučovacím jazykom ukrajinským a 4 zmiešané – 2 so slovensko-maďarským a 2 so slovensko-ukrajinským jazykom), ďalej stredné odborné školy na prípravu stredných technických, ekonomických, zdravotníckych a iných odborníkov. Dĺžka štúdia (s výnimkou 6-ročného konzervatória v Koši-

ciach) je 4 roky a štúdium je ukončené maturitou. Systém stredného školstva dopĺňajú učilištia, ktoré sa zameriavajú na prípravu robotníkov a remeselníkov. Dĺžka štúdia je rôzna, podobne aj záver štúdia – u štvorročných odborov končí tiež maturitou. Okrem dennej formy štúdia existujú na strednom stupni aj večerné resp. externé formy slúžiace na zvyšovanie vzdelania alebo na rekvalifikáciu.

Tab. 8. Stredné školy – stav k 15.9.1992

okres	gymnázia		str. odb. školy		str. odb. učilištia	
	triedy	žiaci	triedy	žiaci	triedy	žiaci
Bardejov	26	860	38	1 098	99	2 386
Humenné	36	1 122	88	2 646	133	3 422
Košice-m	148	4 778	268	8 432	422	10 230
Košice-v	12	303	12	294	33	626
Michalovce	33	1 103	84	2 634	106	3 095
Prešov	63	1 982	189	5 931	290	6 979
Svidník	20	563	18	573	59	1 476
Trebišov	46	1 348	41	1 338	113	2 613
Vranov n/T	19	564	24	734	37	962
S p o l u	403	12 623	759	23 680	1 292	31 789

Prameň: Interné materiály Krajskej správy ŠÚ, Košice

Vysoké školy sú charakteristické značným stupňom koncentrácie, a to do dvoch najväčších miest regiónu – Košíc a Prešova. Tieto vysoké školy poskytujú vysokoškolské vzdelanie humanitného smeru (Univerzita P. J. Šafárika), technického smeru (Technická univerzita), ekonomického smeru (jedna z fakúlt Ekonomickej univerzity so sídlom v Bratislave), ďalej sa tu nachádza fakulta Vysokej školy poľnohospodárskej, Vysoká škola veterinárna a Vysoká vojenská letecká škola. Vysoké školy v roku 1992 celkom navštevovalo 12 388 študentov, čo je 12 študentov na 1000 obyvateľov regiónu.

Súčasťou školského systému sú aj ďalšie zariadenia ako záujmovo-umelecké školy, domy detí a mládeže (aktívne využívanie voľného času) a špeciálne školy – napr. osobitné školy pre slabšie prospievajúce deti, školy pri zdravotníckych zariadeniach, školy pre deti mentálne alebo pohybovo postihnuté, školy v prírode.

Súčasnú školstvo sa okrem pozitívnych zmien (zintenzívnenie výučby cudzích jazykov, posilnenie samostatnosti škôl, racionalizácia ich prevádzky, zavádzanie alternatívnych foriem výchovy a vzdelávania, nových študijných zameraní a predmetov) prejavujú aj negatívne postihy v súvislosti s celkovou ekonomickou situáciou v štáte – predovšetkým nedostatok financií.

III. 3. Zdravotníctvo

Zdravotníctvo sa z celoslovenského pohľadu nachádza v procese transformácie, zmyslom ktorej je deetatizácia zdravotníctva resp. nájdenie vhodného pomeru medzi privátnou a štátnou zložkou zdravotnej starostlivosti, s cieľom zvýšenia kvality zdravotníckych služieb a zlepšenia nepriaznivého zdravotného stavu obyvateľstva.

Zdravotníctvo je však závislé od štátu, jeho hospodárskej prosperity. Z toho dôvodu v súčasnosti zápasí s nedostatkom finančných prostriedkov. Čiastočne sa však darí (i vďaka nadáciám a sponzorom) zabezpečovať modernizáciu a skvalitňovanie niektorých zariadení a udržiavať dosiahnutú kvalitu zdravotníckych služieb.

V regióne bolo v prevádzke 19 nemocníc (vrátane pôrodníc) s kapacitou 10 274 postelí. Priemerne na 1000 obyvateľov pripadalo 10 postelí v nemocničných zariadeniach. Okrem nemocníc sú v regióne rozptýlené územné (ambulantné) zdravotné zariadenia – polikliniky resp. obvodné zdravotné strediská. V ambulantných zariadeniach pripadalo priemerne v celom regióne na 1 lekárske miesto takmer 600 obyvateľov. Najlepšia situácia v tomto smere bola v okrese Košice (329 obyvateľov na 1 lekárske miesto, 13,4 postelí na 1000 obyvateľov) a v okrese Michalovce (323 resp. 10,9). Nízky počet lekárov a postelí v nemocniciach v prepočte na obyvateľov bol hlavne v okresoch Bardejov (474 obyvateľov na 1 lekárske miesto, 6,9 postelí na 1000 obyvateľov), Vranov n/T (425 resp. 3,9).

Tab. 9. Počet nemocníc a posteľový fond zdravotníckych zariadení za rok 1992

okres	nemocnice	počet postelí	posteľe na 1000 ob.	počet obyv. na 1 lek. miesto	
				spolu	v ambulan.
Bardejov	1	552	6,9	473,9	800,0
Humenné	3	1 111	6,4	334,6	559,4
Košice-m	4	3 390	13,4	175,6	368,3
Košice-v	2	85	0,8	483,8	563,6
Michalovce	3	1 351	10,9	322,8	591,7
Prešov	1	1 802	7,1	332,2	582,1
Svidník	2	510	10,3	345,2	625,3
Trebišov	2	1 180	8,6	391,9	675,0
Vranov	1	293	3,9	424,5	616,5

Prameň: Medziokresné porovnania v SR za rok 1993, ŠÚ SR, Bratislava

Zdravotný stav obyvateľstva v porovnaní s ostatnými regiónmi Slovenska je celkovo priaznivý. Najlepší zdravotný stav obyvateľstva je v severných okresoch územia (Bardejov, Svidník, Humenné, Vranov n/T). Výrazná, aj z celoslovenského pohľadu, je vysoká chorobnosť na zhubné novotvary v okrese Michalovce, vysoká dojčenská a perinatálna úmrtnosť v súvislom páse okresov Prešov, Košice, Trebišov. V štruktúre príčin smrti dominujú poruchy cirkulačného systému (viac ako 1/2), asi z 1/5 zhubné novotvary, menší podiel majú poruchy respiračného systému, úrazy a otravy.

Sociálna starostlivosť. Na sledovanom území sa poskytuje široká škála sociálnych služieb ústavnej i mimoústavnej starostlivosti o obyvateľstvo. V rámci mimoústavnej starostlivosti je poskytovaná opatrovateľská služba pre prestárlych a chorých občanov, v niektorých okresoch sú domy opatrovateľskej služby, domy bezdomovcov resp. azylové domy. V poslednom období sa rozmáha činnosť rôznych charitatívnych a cirkevných nadácií a organizácií. V rámci sociálnej ústavnej starostlivosti sú zriadené domy dôchodcov, ústavy pre telesne, mentálne a zmyslovo postihnutých dospelých občanov a mládež, dojčenské ústavy, detské domovy. Ústavy sociálnej starostlivosti v regióne disponovali spolu 4 859 miestami. Z toho na domovy dôchodcov pripadalo 38%, na ústavy pre postihnutých dospelých občanov 30% a na ústavy pre postihnutú mládež 22%.

Tab. 10. Ústavy sociálneho zabezpečenia

okres	Miesta v sociál. zariaden.	z toho		
		domovy dôchodcov	ústavy pre dospelých	ústavy pre mládež
Bardejov	417	170	–	237
Humenné	560	–	90	372
Košice-m	945	553	–	270
Košice-v	573	100	442	–
Michalovce	516	308	131	119
Prešov	814	300	400	67
Svidník	259	134	117	–
Trebišov	377	38	256	–
Vranov n/T	318	255	–	30
S p o l u	4 859	1 858	1 436	1 095

Prameň: Medziokresné porovnania v SR za rok 1993, ŠÚ SR, Bratislava

III. 4. Šport

Vybavenosť športovými zariadeniami na území slovenskej časti KE je priemerná. Trávnaté futbalové ihriská sú rozmiestnené rovnomerne, takmer v každej obci. Otvorené športové areály, tenisové kurty, otvorené kúpaliská, otvorené klziská, športové haly, kryté plavárne sú viazané na väčšie, predovšetkým okresné mestá. Kryté zimné štadióny s ľadovou plochou sa nachádzajú len v Košiciach, v Prešove resp. menší v Michalovciach.

Najpopulárnejším športom je futbal, ktorý má i najmasovejšiu základňu a systém súťaží od najvyššej po okresné majstrovstvá. Najrozšírenejším zimným športom je hokej. Vzhľadom na ekonomickú náročnosť tohto športu sú možnosti jeho realizácie v menších sídlach obmedzené. Podobné je to so športami ako hádzaná, basketbal, volejbal, ktoré sú viazané na existenciu športových hál v mestách. Z individuálnych športov má dôležité postavenie atletika. Usporiadávajú sa viaceré mítingy, najmä vo väčších mestách i s medzinárodnou účasťou. V tomto zmysle je potrebné zdôrazniť význam Medzinárodného maratónu mieru (MMM) v Košiciach.

Úspešne sa rozvíjajú i nesúťažné masovo-rekreačné športy, najmä turistika, a to ako letná, tak i zimná. Možnosti regenerácie poskytujú hlavne v poslednom období rýchlo vznikajúce fitness centrá, posilovne. Ekonomické problémy spoločnosti sa odrážajú v úrovni telesnej kultúry. Významnú úlohu v rozvoji športu, telesnej zdatnosti obyvateľstva musí zohrávať okrem štátu podpora zo strany sponzorov.

III. 5. Životné prostredie

Životné prostredie sledovaného regiónu treba hodnotiť diferencovane. Oblasť severovýchodnej časti územia patrí medzi regióny s najkvalitnejšími životnými podmienkami na Slovensku. Ako problematické vystupujú regióny s vysokou koncentráciou obyvateľstva a priemyselnej výroby (Košice, Vranov n. T. – Strážske – Humenné).

Ovzdušie na území skúmaných okresov je zaťažované predovšetkým látkami nedokonaleho spaľovania, oxidom siričitým, oxidom uhoľnatým, oxidmi dusíka, aerosolom, hlavne v južnej polovici sledovaného územia. Najväčšie zdroje znečisťujúce ovzdušie predstavujú priemyselné podniky – Východoslovenské železiarne Košice, Elektrárne Vojany, Chemko Strážske, Magnezit Košice. Na základe modelových výpočtov znečistenia ovzdušia, klimaticko-orografických podmienok, zdrojov znečistenia ovzdušia emisnej a imisnej situácie a ďalších doplňujúcich kritérií (Mačala, J., 1991) bolo vytypovaných 5 potenciálnych oblastí znečistenia ovzdušia východného Slovenska: nízky, priemerný, zvýšený, vysoký a kritický.

Oblasti s kritickou úrovňou znečistenia sa na záujmovom území nenachádzajú. Vysoký stupeň znečistenia sa vyskytuje len na plošne malom území v blízkom okolí Košíc, smerom na juh až k hraniciam s Maďarskom, v okolí mesta Strážske a Vranov n. T. Širšie okolie Košíc, okresných miest Humenné, Vranov n. T., Michalovce a Prešov predstavuje územie so zvýšeným potenciálom znečistenia ovzdušia. Oblasti s nízkym potenciálom t.j. prostredie vysokej úrovne hygienickej

vhodnosti tvoria široký pás územia pozdĺž severovýchodných hraníc Slovenska s Poľskom a Ukrajinou.

Povrchové vody. Čistota povrchových vôd na území sledovaných okresov má v posledných rokoch ustálený charakter. Berúc do úvahy všetky ukazovatele znečistenia vôd, z 5 stupňovej škály do I. triedy čistoty je zaradených 5% dĺžky tokov, 1/4 dĺžky tokov spadá do III. triedy, po 1/5 do II. a IV. triedy, najväčšia dĺžka tokov (asi 30%) patrí do V. triedy čistoty. Pretrvávajú základné príčiny súčasného nevyhovujúceho stavu akosti povrchových vôd. Rozhodujúci podiel pripadá na hlavné zdroje znečistenia, sídla – miesta koncentrácie obyvateľstva a priemyslu. Medzi najväčšie priemyselné zdroje znečistenie vôd patrí VSŽ Košice, Chemko Strážske, Bukóza Vranov n.T..

Existujúce mestské a priemyselné čistiarny sú často kapacitne nepostačujúce a následne látkovo a hydraulicky preťažované. Nedostatok finančných prostriedkov spôsobuje spomalenie tempa, prípadne až pozastavenie procesu výstavby ČOV (mestská ČOV Košice, Prešov-Kendice, Snina, Svidník Stropkov, atď.).

K bodovým zdrojom znečistenia sa pridružuje vplyv plošného, difúzneho znečistenia v dôsledku splachov z poľnohospodárskych pôd v značnej časti povodia Bodrogu a Hornádu, výrazne vo flyšovej oblasti.

Odpady z priemyselnej činnosti a komunálne odpady vo vzťahu k spoločnosti zohrávajú dvojakú úlohu. Jednak sa podieľajú na znehodnocovaní životného prostredia, na druhej strane predstavujú využiteľné zdroje vo forme druhotných surovín. V roku 1992 v regióne bolo vyprodukovaných 334 667,2 ton komunálnych odpadov. Z toho sa využívalo len 1,2%. Ostatný odpad sa zneškodňoval spaľovaním – 11% (mestská spaľovňa Košice, spaľovne priemyselných podnikov Bukóza Vranov n. T., Lykotex Hlinné, Chemes Humenné, Chemko Strážske, spaľovne pri nemocniciach) a hlavne skládkovaním (87,2%). Celkovo situácia v riešení problémov s odpadmi nie je priaznivá. Odpad nie je triedený. Skládky odpadov len výnimočne spĺňajú technické podmienky prevádzkovania, najväčšiu časť z nich tvoria neriadené a divoké skládky, rozptýlené po celom regióne.

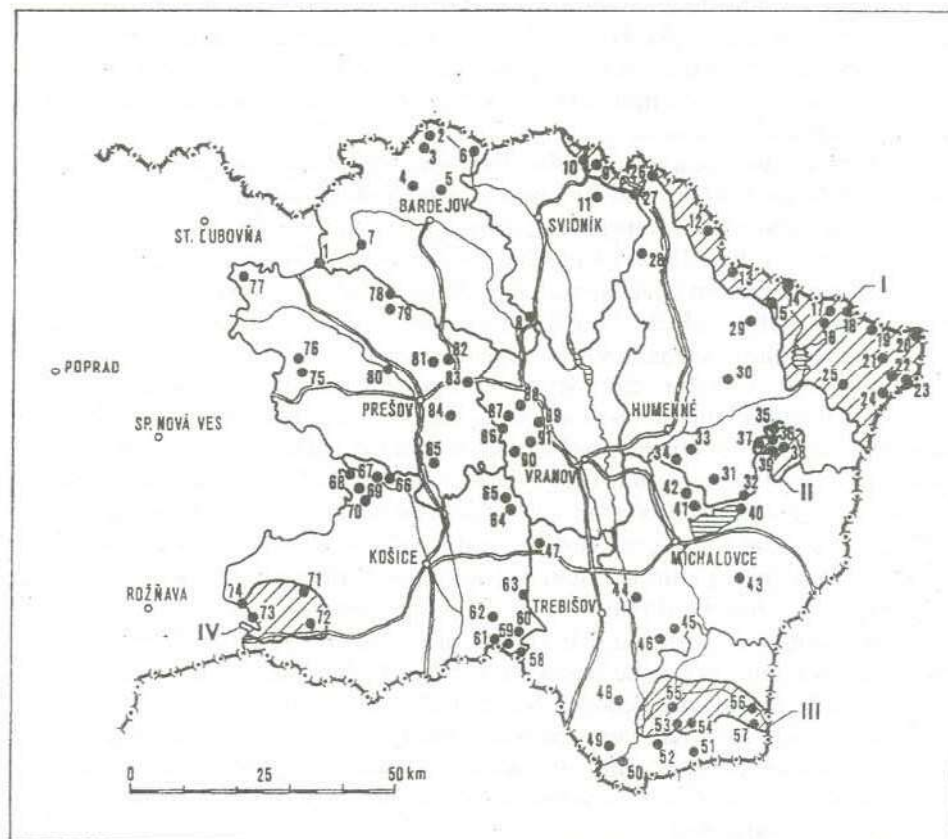
Koncom roku 1993 boli vypracované v každom okrese koncepcie odpadového hospodárstva, ktoré nadväzujú na zákony a vyhlášky týkajúce sa odpadového hospodárstva. Ich cieľ je v časovom horizonte do roku 2005 doriešiť problémy s nakladaním s odpadmi.

Ochrana prírody má v záujmovom regióne dlhú tradíciu. Prvé chránené územia – Zatínsky luh (okres Trebišov), Slanský hradný vrch (okres Košice-vidiek) boli vyhlásené v 30-tych rokoch, teda v rokoch tzv. 1. Československej republiky. V uvedenom období sa všeobecne venovala značná pozornosť ochrane prírody, i keď vôbec neexistoval žiadny zákon tohto druhu.

Podľa zákona SNR č. 1/1955 Zb.o štátnej ochrane prírody sú na Slovensku chránené významné územia, prírodné výtvoary a vzácne druhy živočíchov, rastlín, nerastov a skamenelín. Organizačná štruktúra ochrany prírody (OP) je v procese transformácie. V súčasnosti je riadená Slovenskou agentúrou pre životné prostredie, ktorá predstavuje samostatnú odbornú organizáciu štátnej správy OP.

Na území slovenskej časti KE sa v roku 1993 nachádzali štyri chránené krajinné oblasti (CHKO) t.j. veľkoplošné chránené územia, zachovalé typické

územia väčšieho rozsahu s rozptýlenými významným prírodovednými objektami či plochami, slúžiace na poučenie a rekreáciu, v rámci ktorých sa môže praktizovať i hospodárska činnosť v rozličnom rozsahu, avšak len tak, aby nenarušila celkový ráz územia. Konkrétne to boli CHKO Východné Karpaty, CHKO Vihorlat, CHKO Latorica, a časť CHKO Slovenský kras. Mali rozlohu 98 194 ha, čo bolo 9,4% rozlohy územia slovenskej časti KE.

Mapa 5. Chránené územia prírody v slov časti KE v roku 1993

Legenda k mape 5:

Chránené krajinné oblasti:

I – CHKO Východné Karpaty, II – CHKO Vihorlat, III – CHKO Latorica,
IV – CHKO Slovenský kras (časť)

Štátne prírodné rezervácie:

1. Čergovský Minčol	31. Vihorlatský prales	61. Marocká hoľa
2. Becherovská tisina	32. Vihorlat	62. Slanský hradný vrch
3. Regetovské rašelinisko	33. Humenská	63. Krčmárka
4. Magura	34. Humenský sokol	64. Malé Brdo
5. Zborovský hradný vrch	35. Podstavka	65. Rankovské skaly
6. Pod Beskydom	36. Ďurova mláka	66. Humenec
7. Livovská jelšina	37. Motrogon	67. Bokšov
8. Radomka	38. Morské oko	68. Bujanov
9. Dranec	39. Jedlinka	69. Sivec
10. Komárnická jedlina	40. Jovsianska hrabina	70. Vozárska
11. Miroľská slatina	41. Vinianska stráň	71. Jasovské dubiny
12. Palotská jedlina	42. Viniansky hradný vrch	72. Nad Drieňov. kúpeľmi
13. Beskyd	43. Senné – rybníky	73. Zádielska tiesňava
14. Udava	44. Oľchov	74. Havrania skala
15. Hlboké	45. Slavkovské slanisko	75. Salvatorské lúky
16. Pod Ruským	46. Kopčianske slanisko	76. Kamenná Baba
17. Ruské	47. Bačkovská dolina	77. Valalská voda
18. Pľaša	48. Zemplínska jelšina	78. Čergovská javorina
19. Jarabá skala	49. Kašvár	79. Hradová hora
20. Stuzica	50. Tajba	80. Šarišský hradný vrch
21. Bahno	51. Horešské lúky	81. Fintické svahy
22. Stinská slatina	52. Biele jazero	82. Kapušiansky hrad. vrch
23. Stinská	53. Veľké jazero	83. Dubová hora
24. Rožok	54. Rašelinisko Boľ	84. Zbojnicky zámok
25. Havešová	55. Zetény (Zatínský luh)	85. Gimešský jarok
26. Haburské rašelinisko	56. Latorický luh II.	86. Šimonka
27. Mokré lúky pod Čertižným	57. Latorický luh I	87. Oblík
28. Jarčiská	58. Malá Izra	88. Hermanovské skaly
29. Hostovické lúky	59. Veľký Milič	89. Hlinianska jelšina
30. Il'ovnica	60. Malý Milič	90. Zamutovská jelšina
		91. Zamutovské skaly

Najvýznamnejšie maloplošné chránené územia predstavovali štátne prírodné rezervácie (ŠPR). Na sledovanom území bolo vyhlásených 91 t.j. menších plôch pôvodnej alebo ľudskými zásahmi málo narušenej prírody s jedinečnými prírodnými javmi, prirodzené rezervoáre genofondu významných chránených prírodných elementov. Diferenciácia ŠPR vzhľadom na hlavné motívy ochrany je veľmi pestrá.

Okrem CHKO, ŠPR bolo vyhlásené v regióne veľké množstvo ďalších maloplošných chránených území – chránené náleziská, prírodné výtvary, študijné plochy, druhy rastlín, živočíchov, nerastov a podobne.

III. 6. Životná úroveň

Životná úroveň obyvateľov je úzko spojená s ekonomickou prosperitou vlastnej krajiny. Prebiehajúce transformačné procesy spojené so stagnáciou a poklesom výkonnosti ekonomiky negatívne ovplyvnili životnú úroveň obyvateľov. Na dokumentáciu jej stavu v sledovanom období sme použili niekoľko vybraných ukazovateľov ako priemerná dĺžka života, úroveň bývania, kúpyschopnosť obyvateľov, príjmy a výdaje, vývoj spotrebiteľských cien, priemerné mzdy.

Priemerná dĺžka života obyvateľov Slovenska je na približne rovnakej úrovni ako v susedných štátoch (Poľsko, Maďarsko). Muži sa v priemere dožívajú 67 rokov, ženy 75,5 roka. V rámci vnútroregionálnych rozdielov sú údaje za skúmaný región relatívne optimistické. Výnimkou je okres Trebišov, kde priemerná dĺžka života dosahuje hodnoty pod celoštátny priemer.

Úroveň bývania aktívne pôsobí na regeneráciu pracovnej sily, je zložkou kultúrnej úrovne obyvateľstva a zároveň utvára podmienky pre ďalší demografický vývoj. Ukazovatele vyjadrujúce úroveň bývania boli sledované aj v ostatnom sčítaní ľudu z roku 1991, odkiaľ boli prebrané údaje uvádzané v tab. 11.

Tab. 11. Úroveň bývania a vlastníctvo bytov

okres	obytná plocha v m ² na 1 osobu	obytná plocha v m ² na 1 byt	počet osôb na 1 obyt. miestnosť	vlastníctvo bytu v %		
				osobné	nájomné	družstevné
Bardejov	13,2	49,0	1,26	61,5	23,8	13,8
Humenné	14,4	49,9	1,13	55,7	26,4	17,2
Košice-m	13,7	40,5	1,13	11,5	45,5	42,2
Košice-v	16,1	60,9	1,10	84,9	8,7	5,3
Michalovce	15,7	55,5	1,05	63,9	17,4	17,8
Prešov	13,5	49,8	1,23	49,7	25,8	23,9
Trebišov	15,6	56,0	1,10	69,2	18,3	11,6
Svidník	13,1	48,3	1,27	61,4	23,4	14,3
Vranov n/T	14,2	57,4	1,19	72,8	18,7	7,8

Prameň: Sčítanie ľudu domov a bytov, 1991, Okresné oddelenia ŠÚ SR

Za uplynulých desať rokov sa v úrovni bývania prejavili výrazné zmeny, a to nielen v raste obytnej plochy, ale aj v modernizácii bytov. Bytová výstavba mala spomalené tempo rastu v porovnaní s predchádzajúcimi obdobiami, čo je dominantná tendencia aj v súčasnosti sprevádzaná negatívnymi javmi – útlm bytovej výstavby, legislatívne otázky vlastníctva bytov, nedoriešené ceny bytov atď.

Vybavenosť bytov. Ako doplňujúci ukazovateľ životnej úrovne obyvateľstva je v tabuľke 12 uvedený aj stav vybavenosti domácností vybranými predmetmi

dlhodobej spotreby a rekreačnými možnosťami obyvateľov. Aj vybavenosť sa za posledných desať rokov výrazne zlepšila, najmä v náraste počtu mrazničiek, automatických práčok, telefónov a osobných automobilov. Vybavenosť rekreačnými objektami má rovnako stúpajúcu tendenciu.

Tab. 12. Vybavenosť domácností (podiel z počtu trvale obývaných bytov)

okres	Vybavenosť domácností (%)					
	chladn.	automat. práčka	fareb. TV	telefón	rekreačný objekt	osobné auto
Bardejov	47,2	27,1	46,0	23,6	4,7	44
Humenné	50,5	27,4	46,2	23,8	3,4	37,6
Košice-m	62,1	43,1	58,9	63,6	12,8	39,3
Košice-v	46,0	23,6	46,7	23,4	1,7	40,1
Michalovce	48,1	27,5	49,7	19,3	3,9	44,6
Prešov	54,0	29,0	50,0	38,1	4,8	41,0
Trebišov	49,9	19,8	42,9	24,0	2,3	42,5
Svidník	49,7	28,8	41,6	18,4	4,0	45,6
Vranov n/T	41,5	22,8	45,5	14,7	2,3	44,2

Prameň: Sčítanie

Príjmy a výdavky. Vývoj životnej úrovne posudzovaný na základe príjmov a výdavkov obyvateľov má v podstate klesajúcu tendenciu (pokles tržieb za predaj tovaru a služieb, rast spotrebiteľských cien a životných nákladov). Keďže neboli k dispozícii údaje za sledovaný región, na ilustráciu uvádzame relevantné údaje za Slovensko. V štruktúre spotrebiteľských cien mal dominantné miesto nepotravinársky tovar – 445,8 bodu, ďalej potravinársky tovar 299,7 bodu, na verejné stravovanie pripadalo 114,5 bodu a na služby 140,0 bodu. Podľa oficiálnych štatistických údajov narástli priemerné spotrebiteľské ceny v roku 1993 v porovnaní s decembrom 1990 dvojnásobne. Priemerná mesačná mzda v regióne v porovnaní s rokom 1992 vzrástla o 928,5 Sk a mala hodnotu 4964,5 Sk. Najvyššie priemerné zárobky boli v okrese Košice mesto (6 501 Sk), najnižšie v okrese Svidník (4 138 Sk).

III.7. Informačná infraštruktúra

Informácie o mestách a okresoch slovenskej časti KE poskytujú špecializované organizácie a regionálne médiá. V Košiciach sídli rozhlasové aj televízne štúdio, ktoré zabezpečuje regionálne vysielanie v rámci celoštátne pôsobiacej Slovenskej televízie a Slovenského rozhlasu. Dlhoročnú tradíciu má rozhlasová redakcia

národnostno-etnického vysielania v Prešove (programy v rusínskom a ukrajinskom jazyku). Okrem týchto štátnych organizácií v regióne pôsobia aj súkromné spoločnosti. V Prešove má sídlo súkromná hudobno-komerčná rozhlasová stanica Rádio Flash. Rozvíja sa aj káblová televízia (Košice, Prešov, Humenné, Bardejov), ktorá okrem sprostredkovania satelitných programov počíta aj s budovaním vlastných vysielacích štúdií na vysielanie regionálnych informácií (firma Tatra Temex Cable, Cable plus).

Významné miesto v informačnej infraštruktúre náleží regionálnej tlači. Oblastný význam a informácie o celom regióne východného Slovenska sprostredkúval denník Slovenský východ. Na úrovni okresov vychádzali regionálne periodiká (spravidla týždenníky) napr. Bardejovské novosti, Prešovské noviny, Podvihorlatské noviny, Dukla. Dve najväčšie mestá Košice a Prešov vydávajú denníky Večer resp. Večerník. Okrem uvedených titulov vychádzali a vychádzajú aj ďalšie periodiká, a to periodiká štátnej správy, politických strán a združení, periodiká náboženského zamerania, reklamno-propagačné a inzertné periodiká, podnikové noviny. Rozvoj regionálnej tlače úzko súvisí so vznikom a činnosťou početných súkromných vydavateľstiev v regióne.

Moderným prvkom v rozvoji mestských informačných služieb je zriadenie pobočiek Európskej databanky v Košiciach a Prešove. Ide o poskytovanie informačných služieb pre obyvateľov a návštevníkov uvedených miest z oblasti podnikateľských aktivít, cestovného ruchu, kultúrneho a spoločenského diania v meste. Informácie sú poskytované bezplatne, a to telefonicky alebo osobne.

ZÁVER

Predkladaná štúdia je zhrnutím základných socioekonomických charakteristík východnej časti Slovenska participujúcej v transhraničnej kooperácii v období počiatkov rozvoja týchto kontaktov v rámci Karpatského euroregiónu. Vzhľadom na fakt, že štúdia odzrkadľuje situáciu v období kreovania KE (1992-1993), jej hlavným poslaním bolo zosumarizovať aktivity a naznačiť isté predpoklady, ktorými predmetné územie disponuje a ktoré by mohli byť využité v nových formách regionálnej spolupráce na báze európskych dohovorov. Karpatský euroregión predstavuje od svojich počiatkov jednu z možných platforiem, na ktorej sa môže rozvíjať spolupráca prihraničných regiónov Slovenska so susednými štátmi. Napriek priestorovej blízkosti týchto regiónov sú evidentne poddimenzované kontakty medzi podnikateľmi, chýbajú informácie, nie sú vytvorené podmienky pre uľahčenie obchodnej výmeny, rozšírenie aktivít v cestovnom ruchu, kultúre, chýbajú dopravné ťahy v severo-južnom smere v nadväznosti na celoeurópske komunikačné línie. Karpatský euroregión je zároveň platformou na rozvíjanie ľudskej dimenzie kontaktov.

V súčasnom období sa hlavná pozornosť v rámci aktivít KE spája s vypracovávaním podkladov pre projekty regionálneho rozvoja, ktoré finančne podporujú svetové aj európske inštitúcie (Ekonomická komisia OSN, Európska únia prostredníctvom programu PHARE-CREDO).

Otvorenou aj naďalej ostáva otázka riadneho členstva slovenskej strany v tomto združení. Oficiálne stanovisko politických predstaviteľov Slovenska deklaruje podporu aktivitám cezhraničnej spolupráce, ale zároveň vyjadruje zdržanlivosť vo vzťahu k jej konkrétnej realizácii v rámci Karpatského euroregiónu. Paradoxom je, že ostatné susedské štáty myšlienku KE akceptovali a nevidia potrebu vytvárať iné inštitúcie, ktoré by substituovali toto združenie.

Použitá literatúra:

- Bulletiny Okresných oddelení ŠÚ SR
DULEBA, A. (1993): Karpatský euroregión. Slovenský inštitút medzinárodných štúdií, Bratislava – Prešov
Explanatory Report on the European Convention on Transfrontier Cooperation Between Territorial Communities or Authorities, Council of Europe, Strasbourg, 1980
HAVRLANT, M. (1985): Náuka o krajine. SPN, Praha
Hodnotenie akosti vody v tokoch na území v správe PBaH Košice za obdobie 1991-92. PBaH, Košice, 1993
LACOVÁ, A., POPJAKOVÁ, D. (1993): Karpatský euroregión (Predpoklady východoslovenských pohraničných oblastí pre medyiregionálnu spoluprácu v rámci asociácie Karpatský euroregión). Miscellanea geographica, ZČU, Plzeň, s. 37-44
LACOVÁ, A., POPJAKOVÁ, D. (1995): Problematika euroregiónov z aspektu regionálnych štruktúr východného Slovenska. Zborník z vedeckej konferencie Reliéf a integrovaný výskum krajiny. PdF UPJŠ, Prešov, s. 123-128
MAČALA, J. (1991): Znečisťovanie ovzdušia v oblasti východného Slovenska. Zborník prác HMÚ, Alfa, Bratislava
MARIOT, P. (1983): Geografia cestovného ruchu. Veda, Bratislava
Materiály Oddelení regionálneho rozvoja Okresných úradov
Medziokresné porovnania v SR za rok 1993, SŠÚ, Bratislava
Okresy v číslach, Okresné oddelenia ŠÚ SR
POPJAKOVÁ, D., MADZIKOVÁ, A. (1997): Možnosti rozvoja cestovného ruchu na území slovenskej časti Karpatského euroregiónu. Urbánne a krajinné štúdie Nr.2, ITHM PU, FF PU, Ateliér Archus, Prešov, s. 259-270
PLESNÍK, P. (1989): Malá slovenská vlastiveda. Obzor, Bratislava
Štatút medziregionálnej asociácie Karpatský euroregión, Michalovce, 1992
Transformácia organizačných a vlastníckych vzťahov, 1993, SŠÚ, Bratislava
Východisková situácia štátnej environmentálnej politiky, Republika 10/11/1993

SOCIAL – ECONOMIC CHARACTERISTICS OF THE SLOVAK PART OF THE CARPATHIAN EUROREGION

Summary

At the beginning of 1993 the interregional association named the Carpathian Euroregion was ratified. Its basic role is to develop economic-social co-operation between the regional associations of the neighbouring countries. This kind of relations is based on the Convention Nr. 106 of the Council of Europe signed in Madrid on the 21th – 23th of May 1980. Representatives of Slovak towns and villages located on the territory of the following units – Bardejov, Humenné, Michalovce, Svidník, Trebišov, Vranov were one of the initiators of the Carpathian Euroregion project. However, after five-year existence of the euroregion on the border area of five countries, namely Poland, Ukraine, Slovakia, Hungary and Romania, the Slovak part is not a member but only an associated member of its.

The following paper is presenting social-economic characteristics of the Eastern part of Slovakia, which has been involved in the creation of the cross-border co-operation initiative within the Carpathian Euroregion at the beginning of the 90s. The paper was written at the end of 1993 and it has not been published completely yet. This was one of the main reasons why we decided to publish it. We realize that some materials including in paper are not topical already. It is connected with dynamic social and economic transition in Slovakia during last ten years. Statistical data covering the beginning of 90s could be used in the comparative studies or they could be useful also in analysing of development tendencies of the Slovak part of the Carpathian Euroregion.

The paper is divided into three chapters. The first one contains the basic facts about physical – geographic conditions of the above mentioned region, administrative and political structure, some demographic characteristics. Economic structure consisting of the productive and nonproductive activities is analysed in the second chapter. The last chapter involves the main characteristics on the social structure of the region. Some information is projected cartographically.

Recenzenti: Doc. RNDr. Vladimír Baran, CSc.
RNDr. Robert Ištók, CSc.